БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

41-дэхи жэлээ гарана.

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 247 (10615) | 1964 оной октябриин 17, суббото | Сэн 2 мүнгэн

КУБЫН ПРЕЗИДЕНТ МОСКВАТАИ ТАНИЛСАНА

Кубын Республикын Президент Освальдо Дортикосой, тэрэнине удэшэжэ ябалсаһан хүнүүдэй октябриин 15-да Москвагай Соведтэ ошоходонь, Моссоведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ В. Ф. Промыслов тэдэнииие хани халуунаар амаршалаа.

В. Ф. Промыслов ниислэл хотодо хэгдэжэ байһан ехэ барилга тухай хүндэтэ айлшандаа хөөрэжэ үгэбэ. Үнгэрэгшэ жэл Москвада 115 мянган байра баригдаа. Энээнһээ үсөөн бэшэ байра мүнөө жэлдэшье ашаглалгада оруулагдахань гэбэ.

В. Ф. Промыслов иигэжэ мэдээсэв: һүүлэй арбан жэлэй турша хотын гэр байрын фонд 25 миллион шахуу дүрбэлжэн метрээр гэхэ гү, али 1914 оной үеын Москвагай байрын бүхы фондһоо хоёр дахин ехээр нэмэһэн байна.

Мүнөө сагай ехэ хотын ажабайдалдахи эгээн орёо асуудалнуудай нэгэн — транспортын асуудал хайшан гээд шиидхэгдэнэб гэжэ Кубын Президент һонирхобо. Москвада үдэр бүри 11 миллион пассажирнууд зөөгдэдэг юм. Тэдэнэй гурбанай нэгэ хубинь метродо тудана. Ниислэл хотодо жэл бүри метрогой 8 километр тухай шэнэ линии ашаглалгада оруулагдадаг гээд тэрэ асуудалдань харюусаба.

Президент Освальдо Дортикос инженер Н. Я. Козловой хүтэлбэридэг тусхай конструкторска бюрогой туршалгын заводто ошожо үзөө. Кубын Президент энэ үйлэдбэриин ажал хэрэгүүдтэйнь — хабсаргамал гэр бариха үргэлжэ материалнуудые бэлдэдэг аргануудтайнь анхаралтайгаар танилсаа. Бюрогой хүтэлбэрилэгшэ инженер Н. Я. Козлов тайлбари үгэбэ.

— Энэтнай байрын гэрнүүдые баридаг бүтээсэ ехэтэй, түргэн арга байна даа,— гэжэ Освальдо Дортикос ажаглаба. Тиигээд заводой хүндэтэ айлшадай дэбтэртэ тэмдэглэл хэһэн, энэ коллективэй шэнэ амжалта туйлахыень хүсэһэн байна.

Освальдо Дортикостой хамта Моссоведтэ, туршалгын заводто СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшын орлогшо Н. Г. Игнатов, Кубаһаа Советскэ Союзда байдаг элшэн сайд Карло Оливарес Санчес ошолсоо.

Освальдо Дортикос арадуудай хани барисаанай Патрис Лумумбын нэрэмжэтэ университедэй студентнэр болон багшанартай хани ёһоор уулзаба.

Ректор С. В. Румянцев университедэйнгээ коллективэй үмэнэһөө Президентые амаршалаад, университедэй дурасхаалта медалиие хүндэтэ айлшандаа бэлэг болгон барюулаа.

Олон ороной залуушуулай түлөөлэгшэд амаршалгын үгэнүүдые хэлэбэ. Кубын землячествын президент Хосе Дионисо Перасас О. Дортикостой уулзаһандаа Кубын студентнэрэй ехээр баярлажа байһые элирхэйлэн мэдүүлбэ.

Освальдо Дортикос студентнэртэ хандан иигэжэ хэлэв:

— Өөһэдынгөө оронуудай арадуудай үмэнэ ехэ харюусалгатай байһанаа мэдэрэн, һайнаар һураха ёһотойт. Таанадай эрдэм мэргэжэл, таанадай соёл болбосорол тэдэндэ хэрэгтэй байна.

Митинг дүүрээд, зал соо байгшад бултадаа бодожо, «Июлиин 26-най марш» дуулаба.

(ТАСС).

Москваһаа мэдээсэн

КПСС-эй, Советскэ правительствын хүтэлбэрилэгшэд нүхэр Освальдо Дортикос Торрадотой уулзаба

КПСС-эй, Советскэ правительствын хүтэлбэрилэгшэд октябриин 15-да Кремль соо Кубын Республикын Президент, Социалис революциин нэгэдэмэл партиин Национальна хүтэлбэриин секретарь нүхэр Освальдо Дортикос Торрадотой уулзаа. Кубын Республикада Советскэ Союзда байдаг элшэн сайд Карлос Оливарес Санчес Президентээ удэшэбэ.

Энэ уулзалгада нүхэд Л. И. Брежнев, А. Н. Косыгин, А. И. Микоян, Н. В. Подгорный, Ю. В. Андропов, СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министр А. А. Громыко хабаадаа.

Хани халуун оршон байдалда үнгэрһэн уулзалгын үедэ хоёр талые һонирхуулдаг олохон асуудалнуудаар хөөрэлдөөн болоһон байна. Тэрэшэлэн Кубын Республикын, Советскэ Союзай хоорондохи аха дүүгэй харилсаа холбоое саашадань хүгжөөлгын ба бэхижүүлгын асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэб.

(ТАСС).

„Восходой" экипаж замбуулинай ниидэлгэ тухай хөөрэнэ

Суудхын туршада замбуулин соогуур ниидэжэ ерээд амаржа, медицинскэ шалгалта гаража байһан «Восходой» экипаж мүнөөдэр Байконурһахи космодромдо журналистнуудтай хөөрэлдэбэ.

Уулзалгань час хахадһаа дээшэ саг соо үргэлжэлөө. Онгосын командир Владимир Комаров хөөрэлдөөнэй түгэсхэлдэ иигэжэ мэдээсээ: бүхы экипажнай шэнжэлэлгынгээ материалнуудые һаядаа согсолхо, тиин дэлхэй дээрэ түрүүшын замбуулинай экипажай хэһэн научно-шэнжэлэлгын хүдэлмэри тухай тодорхой тоосоо бэлдэхэ байна.

А. РОМАНОВ,
ТАСС-ай тусхай корр.
Байконур, октябриин 15.

КПСС-эй обкомдо, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ

Мал ажалай продуктнуудые бүри ехээр худалдахын түлөө колхоз, совхозуудай, үйлэдбэриин управленинүүдэй республиканска социалис мүрысөөнэй 1964 оной III кварталай дүнгүүд тухай

КПСС-эй обком, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет 1964 оной III кварталда мал ажалай продуктнуудые бүри ехээр худалдахын түлөө колхоз, совхозуудай үйлэдбэриин управленинүүдэй хоорондохи республиканска социалис мүрысөөнэй дүнгүүдые хаража үзөө.

Яруунын колхоз, совхозуудай үйлэдбэриин управленидэ (управлениин начальник нүхэр **Тюменцев**, партийна комитедэй секретарь нүхэр **Павлов**, аймгүйсэдкомой түрүүлэгшэ нүхэр **Жалсанов**) республикын Министрнүүдэй Соведэй, КПСС-эй обкомой дамжуулгын Улаан туг, 500 түхэригэй нэгэдэхи мүнгэн шан үгтэбэ.

Мал ажалай продуктнуудые абаха, гүрэндэ худалдаха, малай тоо олошоруулха ба үсхэхэ талаар эрхим үрэ дүн туйлаһан Зэдын колхоз, совхозуудай үйлэдбэриин управленидэ 300 түхэригэй хоёрдохи мүнгэн шан үгтөө.

Мал ажалай продуктнуудые абаха, худалдаха талаар Кабанскын, Баргажанай, Хоринн колхоз, совхозуудай үйлэдбэриин управленинүүдэй, мүн Баунтын аймагай ажахынуудай горитой хүдэлмэри хэһыень тэмдэглэбэ.

120 МЯНГАН ЦЕНТНЕР ГАХАЙН МЯХА АБАХЫН ТҮЛӨӨ

Хүдөө ажахыгаа интенсификациин замаар хүгжөөхэ, жэлһээ жэлдэ мал ажалай продуктнуудые гүрэндэ ехээр худалдахын тула республикын колхоз, совхозуудта гахай олоор үсхэбэрилжэ, гахайн мяха ехээр абаха тон шухала болонхой. Гахай түргөөр үдэдэг, бологи болзорто ехэ продукци үгэхэ аргатай амитан ха юм.

Һүүлэй жэлнүүдтэ манай республикын хэдэн ажахынууд мал ажалай энэ һалбарида анхарал табижа, гүрэндөө мяха ехээр худалдадаг, ажахыдаа олзо оруулдаг болоо. Кабанскын управлениин Шергинскэ совхоз мүнөө жэл гүрэндэ 2400 центнер мяха тушаагаад, фермэдээ 12 мянган гахайтай, тэрэ тоодо 1200 ехэ гахайтай. Энээнһээ гадна үшөө 1500 эмэ гахайнуудые шалэжэ илгаад, ороондо оруулхаяа байна. Тиигэжэ энэ совхозой коллектив ерэхэ жэлдэ 24 мянган центнер гахайн мяха гүрэндэ тушааха зорилго урдаа табинхай.

Мүн энэ управлениин Ойморой совхоз байгша ондо гүрэндөө 1145 центнер гахайн мяха тушаагаад, 871 эхэ гахайтай, нэгэ дахин түрүүлжэ абахаар үшөө 400 эмэ гахай илгаад байна. Энэ совхозойхид хойто жэл адагынь 15 мянган поршоонхо түлжүүлхээр зорилжонхой.

Мухар-Шэбэрэй үйлэдбэриин управлениин Дзержинскиин нэрэмжэтэ, Хяагтын управлениин Хүдэриин совхозууд, Улаан-Үдын управлениин «Маяк», Зэдын «Мир», Мухар-Шэбэрэй «Искра», Хяагтын «Родина» колхозууд гахай олоор үдхэдэг, гүрэндөө мяха ехээр худалдадаг болоно байна.

Республикын колхоз, совхозуудта шадабаритай бэрхэ, эдэбхи үүсхэлтэй, ажалай үлгэр жэшээ харуулдаг гахайшад олошорно. Ойморой совхозой гахайшан Полина Николаевна Родовикова нёдондо 614, мүнөө жэл 746 поршоонхо абажа түлжүүлээ. Шергинскэ совхозой — Александра Ивановна Оскорбина һүүлэй хоёр жэлдэ мянга таран поршоонхо томо болгоо. Хүдөө ажахын туршалгын станциин гахайшан Галина Григорьевна Рахвалова, Дзержинскиин нэрэмжэтэ совхозой — Аграфена Семеновна Панькова болон бусад олоһээ жэлдэ эхэ гахай бүриһөө олон поршоонхо абажа, гарзагүйгөөр түлжүүлдэг дуршэлтэй.

Хүдэриин совхозой түрүү гахайшан Зогдон Очиржапович Чагдуров мүнөө жэл 1152 гахай шахан таргалуулжа, гүрэндөө 780 центнер мяха тушаагаа. Баргажанай XXII партсъездын нэрэмжэтэ колхозой гахайшан нүхэр Гармаева энэ жэлдэ гахайнуудаа 430 центнерээр нэмээжэ шадаа.

Шергинскэ совхозой техник-үрэжүүлэгшэ Аверьян Федорович Орлов байгша ондо 792 гахай искусственна аргаар үрэжүүлээ. Тэрэшэлэн ажахынуудаар гахайн фермэнүүдые ударидаха шадабари, мэргэжэл ехэтэй хүтэлбэрилэгшэд олошороо. «Маяк» колхозой — Павел Степанович Кулаковский, «Эрдэм» совхозой — Иван Цыренович Доржиев, Саянай совхозой — Даша Хоборкович Даданов болон бусад гахайн фермын ажалда шэнэ дуршэл нэбтэрүүлжэ, аша үрэ ехэтэйгээр ажаллажа байнхай.

Тиигэбэшье олонхи колхоз, совхозууд, бүхэли управленинүүд ажахын энэ шухала һалбарида анхарал табинагүй, тиимэһээ гахайн мяха тон бага абана. Мухар-Шэбэрэй, Улаан-Үдын управленинүүдэй олонхи ажахынууд гахай үсхэбэрилхэ айхабтар ехэ арга боломжотой аад, юушье хэнэгүй. Мүн иимэрхүү байдал Хяагтын управлениин Погранична совхоздо, «Дружба», Ранжуровай нэрэмжэтэ колхозуудта үзэгдэнэ. Жэшээ болгон, Бэшүүрэй совхозые абажа харая. Энэ совхоз аяар 12 мянган гектарта таряа ургуулдаг аад, энэ жэлдэ гүйдөө 173 центнер гахайн мяха абаа. Ажахынгаа энэ шухала һалбарида анхараагүй байһан дээрэһээ гүрэндэ мяха тушааха түсэбөө тэдэнэр хангалтагүйгөөр бэелүүлнэ.

Олохон колхоз, совхозууд гахайн фермын хүдэлмэрине шэнээр эмхидхэхэ, тэндэ искусственна үрэжүүлгэ нэбтэрүүлхэ, гахайшадые материальна талаар урмашуулха гэжэ оролдоногүй. Эдэ бүгэдэһөө болоходо гахайн фермэнүүд ажахынуудые гарзатуулна бшуу.

Гахай үсхэбэрилгэдэ бии байгаа дутагдалнууд Улаан-Үдэ хотодо һаяхан болоһон республикын түрүү гахайшадай зүблөөн дээрэ горитой шүүмжэлэгдэжэ, тэдэниие дары усадхаха, 1964—1965 онуудта гахай олошоруулжа, гахайн мяха ехээр абаха хэмжээнүүд хараалагдажа, социалис уялга абтаа. Тэрэнэй ёһоор ерэхэ жэлэй түрүүшын хахадта 180 мянган поршоонхо абажа, гүрэндөө 120 мянган центнер гахайн мяха худалдаха зорилго табигдаа. Энэ ехэ хараа түсэб, социалис уялгаяа бэелүүлхэ арга боломжо республика дотор гүйсэд бии. Имагтал энээндэ анхарал хандуулха, фермэ дээрэхи ажал зүбөөр эмхидхэхэ, гахайшадай эдэбхи үүсхэл али оолохоор дэмжэхэ хэрэгтэй.

Үйлэдбэриин управленинүүд, хүдөөгэй партийна комитедүүд колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэдэй, мэргэжэлтэдтэй хамта гахайн фермэ бүхэндэ түрүү арга дуршэл нэбтэрүүлхэ, ажалыень шэхэй гуримаар эмхидхэхэ, тэндэ искусственна үрэжүүлгын пунктнүүдые нээхэ, гахайшадай ажалай түлөөһэ гуримшуулха, нэмэлтэ түлөөһэ тогтоохо, фермын ажал ехэтэй хүдэлмэри оньһожоруулха талаар бодото хэмжээ абаха уялгатай. Тиихэдээ үдэр саг гээнгүй дүрбэн һаратай эмэ поршоонхонуудые шэлэн илгажа, тэдэниие ерэхэ хабартаа түрүүлхээр бэлдэхэ шухала. Мүн бүхы ехэ гахайнуудаа жэлдээ заабол хоёр удаа гүлгэлхөөр үрэжүүлхэ, ороондо оруулха эрилтэ табигдана.

Фермэ бүхэндэ зохид һайн, дулаан, хуурай байрануудые бэлдэхэнгээ хажуугаар элдэб зүйлэй тэжээлээр бүхы гахайнуудаа хангаха, тэжээл бүйлүүлхэ кухни түхеэрхэ хэрэгтэй. Илангаяа поршоонхонуудые һайнаар түлжүүлхын тула хэмэл һү, антибиотитнуудаар гидропонно аргаар ургуулһан ногоо болон минеральна тэжээлээр таһалдуулхагүй.

Нүхэд гахайшад! Ерэхэ жэлдэ гол эхэ гахай бүриһөө адагынь 14—15, нэгэ түрүүлэгдэхэ гахай бүриһөө 5—6 поршоонхо абажа, түлжүүлэгдэжэ байһан поршоонхонуудаа суудхэдэ 350 граммаар, таргалуулагдаа 500 граммаар нэмээхын түлөө социалис **мүрысөө** үргэнөөр дэлгэрүүлэе.

НОЯБРИИН ТҮСЭБӨӨР

Октябриин һайндэртэ ажалай бэлэг бариха гэһэн хүсэл эрмэлзэлгэтэй Хандагатайн леспромхозой коллектив модо отолхо, шэрэхэ һарынгаа түсэбые болзорһоонь 20 хоногоор урид шалан, октябриин 10-да дүүргэһэн тухайгаа элидхэбэ.

148 мянган кубометр модон Эхэ ороноймнай шэнэ барилгануудта эльгээгдээ. Энэнь нёдондонойхиһоо 32 мянган кубометрээр үлүү ехэ болоно.

Леспромхозой модошод энэ жэлдэ шэнэ арга, түрүү дүй дуршал үргэнөөр нэбтэрүүлээ. Модо шэрэдэг олонхи машинанууд гурбан хаһанда ашаглагдана, модон шарин зурууд болгон отолжо унагаагдана, томо багсаар ашагдана. Иигэжэ модо бэлэдхэлгэ дээрэ ажалай бүтээсэ горитойгоор дээшэлүүлэгдээ.

Даабариһаа, галуур 3000 кубометр модо бэлэдхэжэ, таллуулһан бага комплексно бригаданууд социалис мүрысөөндэ эрхимлэжэ ябана.

Коммунис ажалай коллективэй нэрэ зэргэдэ хүртэхөөр мүрысэжэ байһан түс леспромхозойхид һайндэртоо ажалай эрхим бэлэг бариха гэжэ оролдон, ноябриин түсэб дүүргэжэ эхилээ.

Н. ТЮРНЕВ.

МҮРЫСӨӨНЭЙ ШЭНЭ ШАТА

Һара бүхэндэ 2000 кубометр модо бэлэдхэн таллуулха гэһэн социалис мүрысөөн бага комплексно бригадануудай дунда бүри эрнэмтэйгээр дэлгэрбэ. Октябриин һайндэрэй ажалай вахтада жагсаһан модошод ажалайнгаа бүтээсые дээшэлүүлжэ, сентябрь соо һайн үрэ дүн харуулаа.

«Забайкаллес» комбинадай 210 бага комплексно бригадануудай 12-ынь горитой амжалта туйлаа. Тэдэнэр сентябрь соо ажалай бүтээсые 2000 гаран кубометртэ хүргэжэ шадаа. 30 бригада 1500-һаа 2000 кубометр модо бэлэдхэн таллуулһан байна. 107 бригада ажалайнгаа бүтээсые 1000—1500 кубометртэ хүргэбэ.

Хоёр мянгатанай мүрысөө үүсхэһэн Хандагатайн леспромхозой табан бага комплексно бригаданууд шалгаржа гараа. А. И. Кудряшовой бригада 2396 кубометр, В. И. Сопрыкинай бригада 2317 кубометр, С. Н. Генетуллинай бригада 2195 кубометр, В. Н. Спиридоновой бригада 2187 кубометр, Н. Н. Кушнаренкын бригада 2006 кубометр модо бэлэдхэһэн байна. Мүн нүхэд Гусевай, Кирилловай, Исаенкын, Косяковой, Аромовичусын бригаданууд эршэмгэй шангаар ажаллаа.

Хоринн леспромхозой бага комплексно бригаданууд абаһан социалис уялгаяа амжалтатайгаар дүүргэнэ. ТДТ—40 трактор ашаглаха зуураа, ажалайнгаа бүтээсые 1500—2000 кубометртэ хүргэһэн бригаданууд тэхэдэ А. Д. Поповой (2283 кубометр,) С. В. Ермаковой (2263), А. М. Ступинини (2131), Ц. Ц. Будаевай (2082), В. Болоковой (1567) даадаг бага комплексно бригаданууд болоно.

Мүн бусад леспромхозуудай, жэшээлхэдэ, Худанай, Горхоной, Итанцын, Баргажанай леспромхозуудай бага комплексно бригаданууд сентябрь соо ажалай бүтээсые горитойгоор дээшэлүүлһэн байна. Худанай леспромхоздо нүхэд И. Ф. Алтынниковай, Б. Д. Лоскутниковай бригада шалгараа. Баргажанай леспромхозой Н. Т. Вторушинай бригада һара соо 2338 кубометр модо бэлэдхэн таллуулжа, мүрысөөндэ түрүүлжэ ябана.

Социалис мүрысөөндэ һайн үрэ дүн харуулһан олон бригадада «модо бэлэдхэлэй эрхим бригада гэһэн» нэрэ зэргэ олгогдоо.

Модо бэлэдхэлэй шэнэ технологи, түрүү дүй дуршал хэрэглэһэнэй ашаар бага комплексно бригадануудай ажалда ехэ бүтээсэ туйлагдаа гэжэ хэлэхээр. Баргажанай леспромхозойхид модо отолходоо гидроклин хэрэглэнэ, зарим леспромхозууд түрүү аргаар модо отолно. Бага комплексно бригаданууд шэнэ арга хэрэглэжэ, ехэ амжалтын эхи табиба. Социалис мүрысөөнэй эршэ улам шангадажа, абаһан уялгаяа бодотоор дүүргэхэ арга боломжо хангагдаа.

Е. МИХАЙЛОВА.

ҺҮ ЕХЭЭР ҺААХА АРГА АЖАХЫ БҮХЭНДЭ БИИ

ФОТОРЕПОРТАЖ

ТҮРҮҮШЫН ЗЭРГЭДЭ ЯБАҺААР

Мухар-Шэбэрэй үйлэдбэриин управлениин «Знамя Ленина» колхоз юһэ һара соо 600161 килограмм һү гүрэндэ тушаахын орондо 600350 килограмм тушаажа, түсэбөө 103 процент дүүргээ. Галтайн һүнэй фермэ колхоз соогоо түрүү һуури эзэлһээр үнинэй. Энэ фермые ахалагша һаалишан Борис Будаевич Бадмаев даажа байдаг. Тэрэ гэр бүлөөрөө малда хоёрдохи жэлээ ажаллана. Һамганиинь — Цырма Дашиева нарай тугалнуудта хэмэл һү бэлдэдэг. Борис Будаевич гурбан квартал соо үнеэн бүриһөө 1760 литр һү һаагаад байна. Петр Иванов, Тамара Фунусян, Пыльжит Чимитдоржиева гэгшэд үнеэн бүриһөө 1400—1400 литр һү һаанхай.

Гадна Дээдэ-Сутайн һүнэй фермын залуу һаалишад Мария Андреева, Лиза Сучкова гэгшэд үнеэн бүриһөө 1400 гаран литр һү һаагаа.

Фермын зургаан һаалишад агууехэ Октябриин урда тээхи социалис мүрысөөндэ жагсаад, абаһан уялгаяа амжалтатайгаар дүүргэхын түлөө шармайн оролдоно. Эдэнэр мүнөө һаажа байһан үнеэдтээ ешмээн «ДКУ-12» гэжэ таряа талха бутаргадаг машинаар татаад, уһанда холижо эдюулнэ.

— Байгша ондо манай фермэ 500 тонно силос, 400 центнер үбһэ бэлдэжэ абаа. Һолоомондо нормо байхагүй, зелёнко һаяар хуряажа абаад, хорёодоо зөөжэ абахамнай. Хойто жэл хүхэ ногооной гаратар малай эдихэ хоолоор дутахагүйбди, — гээд Борис Бадмаев үглөөнэй 7 часта һаалишадһаа һү абажа байха үедөө хөөрэжэ байгаа һэн.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 1. Пыльжит Чимитдоржиева ешмээн бутаруулжа байна. 2. Ахалагша һаалишан Борис Бадмаев. 3. Галтайн фермын һаалишад Петр Иванов, Тамара Фунусян, Пыльжит Чимитдоржиева, Сыржуня Дагбаева, Цыпилма Балданова.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

М. Ю. Лермонтовэй 150 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баярай суглаан

МОСКВА, октябриин 15. (ТАСС-ай корр.). Лермонтовэй халуун зүрхэеэ зорюулһан хото — Москва агууехэ поэдэй 150 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баяр ёһололой центр болобо. Ойн баярай суглаан ССР Союзай Ехэ театр соо үнгэргэгдөө.

Президиумэй столдо — уран зохёолшод, эрдэмтэд, ниитын ажал ябуулагшад, искусствын ажал ябуулагшад, хилын саанахи оронуудһаа ерэһэн айлшад.

Бүхэсоюзна ойн баярай комитедэй түрүүлэгшэ Н. Грибачев «Лермонтов тухай үгэ» хэлэбэ. Үни хада наһа бараһан поэт яахадаа амиды хүнүүдэй дунда ходо жагсан ябалсанаб; үйлэ хэрэгүүдэй шуурган соогуур, үе сагуудай хилэ дээгүүр яахадаа ходо оршон манданаб гэһэн асуудалда харюу үгөө.

Эндэ Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй телеграмма уншагдан тунхаглагдаа. М. Ю. Лермонтовэй зохёолнууд дэлхэйн соёлой уг баялигта хамаадана, тэрээн тухай дурасхаал эб найрамдалай, эрхэ сүлөөгэй түлөө бүхы тэмсэлшэдтэ тон хүндэтэй һанагдадаг гэжэ тэрэ телеграмма соонь хэлэгдэнэ.

Баярай суглаанда Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, Л. Н. Ефремов, Л. Ф. Ильичев байлсаа.

Парти болон правительствада, совет арадта

Борт дээрэнь совет гурбан космонавтын һуужа ниидэһэн замбуулинай «Восход» онгосын Советскэ Союзда амжалтатайгаар табигдаһан, бууһантайнь дашарамдуулан, КПСС-эй Центральна Комитедэй, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй нэрэ дээрэ амаршалгын телеграмманууд абтажа үргэлжэлһөөр. В. Комаровой, К. Феоктистовай, Б. Егоровой баатаршалга — совет эрдэмтэдэй, техникүүд болон хүдэлмэришэдэй гайхамшаг туйлалта, замбуулиние шэнжэлхэ хэрэгтэ Совет ороной айхабтар ехэ амжалта, илалта туйлаһанай бодото гэршэ болоно гэжэ телеграмманууд дотор тэмдэглэгдэнэ.

СФРЮ-гэй Президент Иосип Броз Тито, ДРВ-гэй Президент Хо Ши Мин, Кипрэй Республикын Президент архиепископ Макариос, Малиин гүрэнэй толгойлогшо Модибо Кейта, Иранай шах Мохаммед Реза Пехлеви, Афганистанай Премьер-Министр д-р Мухаммед Юсуф, Италиин Республикын Президентын уялгые дүүргэгшэ Чезаре Мердзагора, Италиин Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Альдо Моро, Мексикын Холбоото Штадуудай Президент Адольфо Лопес Матеос, Непалай Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ д-р Тулси Гири гэгшэд амаршалгын телеграммануудые эльгээгээ.

Тэрэшэлэн Испаниин Коммунис партиин Түрүүлэгшэ Долорес Ибаррурииһаа, Грециин Компартиин ЦК-гай Түрүүлэгшэ А. Грозоһоо амаршалгын бэшэгүүд абтаа.

(ТАСС).

ГАХАЙ ОЛООР ҮСХЭБЭРИЛЖЭ,

1964 оной октябриин 14-дэ КПСС-эй обкомой ехэ зал соо республикын колхоз, совхозуудhаа түрүү гахайшад олооро сугларжа, «1964—1965 онуудта гахайн мяха ехээр абаха хэмжээнүүд тухай» КПСС-эй обкомой секретарь нүхэр Н. Е. Медведевэй элидхэл зүбшэн хэлсээ. Республикын гахайшадай зүблөөндэ үйлэдбэриин управленинүүдэй начальнигууд, хүдөөгэй үйлэдбэриин парткомуудай секретарьнар, зарим колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд хабаадалсаhан байна. Мүн хүдөө ажахын институтдай, техникумэй эрдэмтэд, мэргэжэлтэд, республикын хүтэлбэрилхы зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд эндэ байлсаа.

Зүблөөндэ табигдаhан асуудалаар хамта 14 хүн үгэ хэлээ. Тэдэнэй дунда республикын хүдөө ажахын продуктнуудые үйлэдбэрилхэ, бэлэдхэхэ министрэй орлогшо нүхэр Николаев, ВЛКСМ-эй обкомой секретарь нүхэр Иванов болон бусад бии. Зүблөөндэ хабаадагшадай урда КПСС-эй обкомой нэгэдэхи секретарь нүхэр А. У. Модогоев дэлгэрэнгы үгэ хэлэhэн байна.

Зүблөөндэ хабаадагшад гахай үсхэбэрилхэ, гахайн мяха элбэгжүүлхэ талаар социалис уялгануудые абаа, гахайшадай социалис мүрысөөнэй гурим баталаа.

Зүблөөнэй hүүлээр гахай үсхэбэрилгэдэ амжалта туйлаhан хүнүүдтэ Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамота, мүн КПСС-эй обкомой, республикын Министрнүүдэй Соведэй Хүндэлэлэй грамота барюулагдажа, үнэтэ шан үгтэhэн. Ажалдаа амжалта туйлаhан олон хүнүүдтэ «РСФСР-эй хүдөө ажахын социалис мүрысөөндэ шалгарагша» гэhэн значогууд барюулагдаа.

КПСС-эй обкомой секретарь Н. Е. Медведевэй элидхэлhээ

Хүдөө ажахыгаа интенсификациин замаар хүгжөөхэ тушаа КПСС-эй ЦК-гай декабриин болон февралиин Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлэн, Буряадай республикын колхоз, совхозуудай 1964 ондо туйлаhан түрүүшын амжалтанууд тухай тоготоод, элидхэлшэ гол анхаралаа мал ажал хүгжөөхэ, илангаяа гахай үдхэжэ, гахайн мяха гүрэндөө ехээр тушаадаг болохо тухай хэлэhэн байна. Ушар юуб гэхэдэ, республикын колхоз болон совхозуудта адуу малай олоор гарзалдаг, ехэ малай hүбайрдаг дээрэhээ гүрэндэ мяха тушааха түсэбэй дүүргэлтэ жэлhээ жэлдэ бэрхэшээлтэй боложо байнхай. Энэ байдалhаа гарахын, эбэртэ бодо малаа, хонидоо саашадань олошоруулхын тула нэн түрүүн гахай олоор үсхэбэрилхэ, **ерэхэ жэлдэ адагынь 120 мянган центнер гахайн мяха абаха гэхэ гү, али тэрэниие мүнөөнэйхиhөө 3,5—4 дахин ехэдхэхэ зорилго табигдана** гэжэ элидхэлшэ мэдүүлээ.

Энэ шухала удха шанартай зорилгые амжалтатайгаар бэелүүлхын тула хэдэ хэдэн хэмжээ ябуулганууды бэелүүлхэ хэрэгтэй болоно. Тиимэhээ КПСС-эй обкомой бюро, республикын Министрнүүдэй Совет энэ зүблөө зарлажа, таанадтай зүбшэн хэлсэхэ, гахайшадай баян дүй дүршэлые согсолхо зорилго табиhан байна.

— hүүлэй жэлнүүдтэ республикын колхоз, совхозууд гахай үсхэбэрилхэ талаар зарим тэды хүдэлмэри хэhэн,— гээд элидхэлшэ саашань үргэлжэлүүлнэ. — Хэрбэ манай колхоз, совхозууд 1959 ондо 40,2 мянган гахайтай байбал, тэрэнь 1963 ондо 80,8 мянгада хүргэгдэнхэй. Гахайн мяха абалга 2,7 мянган тонно байhанаа, 4,3 мянган тоннодо хүрөө. Хэдэ хэдэн ажахынуудта гахайн томо фермэнүүд эмхидхэгдэжэ, гахайн мяха ехээр үйлэдбэрилхэ аргатай болонхой. Жэшээнь, Ойморой совхоз 3861 гахайтай, тэрэнэйнь 517-ниинь тол эхэ гахай, 354-ниинь нэгэ түрүүлээд, үүсэлэгдэхэ гахайнууд. Тэрэнhээ гадна, үшөө 400 эмэ гахай үрэжүүлхээр нэмэжэ илгаhан байна. Мүн Худэриин совхоз 2904, Дзержинскиин нэрэмжэтэ совхоз 2301 гахайтай болонхой.

Шергинскэ совхозойхид гахай үсхэбэрилгээ промышленна үндэhэ hуури дээрэ эмхидхэхэ талаар ехэ юумэ хэжэ байнхай. Тэдэнэр мүнөө 12000 гахайтай, тэрэ тоодо элдэб зүйлэй 3200 эхэ гахайтай болонхой. Тиигэжэ тэдэнэр 1965 ондо гүрэндөө 24000 центнер гахайн мяха тушааха зорилго табяа.

Гахайн томо фермэнүүд Хяагтын үйлэдбэриин управлениин «Родина», Мухар-Шэбэрэй «Искра» колхоздо болон бусад ажахынуудта эмхидхэгдэнхэй.

Эдэ түрүү ажахынуудта ажал хэрэгээ hайса мэдэхэ, эдэбхитэй бэрхэ гахайшад олон болонхой. Шергинскэ совхозой гахайшан нүхэр Буянова, Дзержинскиин нэрэмжэтэ совхозой гахайшан нүхэр Панькова мэтэ түрүү гахайшад олон.

Теэд иигэжэ гахай олоор үсхэбэрилдэг ажахынууднай оройдоол арбаад байна бшуу. Республикын бусад колхоз, совхозууд урдынхяараал гахай үсхэбэрилгые тоонгүй байжа, эбэртэ бодо мал, хони үсхэбэрилхэ, гүрэндэ мяха худалдаха түсэбөө дүүргэхэдээ ядалдадаг байhаар.

Жэшээ болгон республика дотороо томодо тоологдодог Мухар-Шэбэрэй үйлэдбэриин управлениие абажа хараяа. Энэ управлениин ажахынууд гүрэндэ мяха худалдаха юhэ hарынгаа түсэб арай гэжэ дүүргэhэн, тиихэлээ нилээд олон жэжэ мал тушаагаа. Мүнөө эндэхи колхоз, совхозууд гүрэндэ мяха тушааха жэлэйнгээ түсэб дүүргэхэ hайн шанартай малаар дутамаг. Зүгөөр управлениин ажахынууд ороohо таряа ехээр үргуулдаг хадаа гахай олоор үсхэбэрилхэ арга ехэтэй байна бшуу. Энээниие тэндэхи Дзержинскиин нэрэмжэтэ совхоз гэршэлэн харуулна.

Мяха тушаалгаар иимэ бэрхэшээлтэй байдалда ороод байбашье, тэндэхи ажахынууд саашадаа гахай олоор үсхэбэрилхэ арга боломжоёо хүсэд хэрэглэнэгүй. Үнгэрhэн 9 hарын туршада энэ управлениин колхоз, совхозууд эхэ гахайгаа 500 гаран толгойгоор үсөөрүүлhэн байха юм. Тиихэдэ энэ үедэ 409 эхэ гахайнь орой түл үгөөгүй байшоо. Ерэхэ жэлэй түрүүшын хахадта түлгэлүүлхээр эмэ поршоонхонуудые шэлэн илгаха түсэбөө мүнөө хүрэтэр дүүргээгүй байhаар. Эдэ бүгэдэ юу харуулнаб гэхэдэ, энэ үйлэдбэриин управлениин, тэндэхи хүдөөгэй парткомой хүтэлбэрилэгшэд гахай үсхэбэрилхэ хэрэгые тодорхойгоор ударидадаггүй байhыень гэршэлнэ бшуу.

Энэ управлениин Бэшүүрэй совхоз байгша ондо таряанай баян үргаса абажа, гүрэндөө 82 мянган центнер ороohо тушааhан байбашье, мал ажалаа хүгжөөлгөөр, илангаяа гахай үсхэбэрилгөөр, ехэхэн дутагдалтай. Энэ ехэ совхоз үнгэрhэн 9 hарын туршада оройдоо 173 центнер гахайн мяха тушааhан. Мүн иимэрхүү байдал тэндэхи «Рассвет», «Забайкалец», Ленинэй нэрэмжэтэ, «Путь Ленина», XXI партсъездын нэрэмжэтэ, «Дружба» колхозуудта, «Эрдэм», Суулгын совхозуудта үзэгдэнэ.

Гахай үсхэбэрилгөөр тон бирагүй байдалтай байhанайнь түлөө Улаан-Үдын үйлэдбэриин управлениин ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэдые элидхэлшэ горитой шүүмжэлhэн байна. Ороohо таряа ехээр таридаг эндэхи Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз оройдоо 380 гахайтай, тэрэ тоодо мини 80 эхэ гахайтай байна. Колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Кожевников гахай үсхэбэрилгые иимэ бирагүй байдалда оруулhанайнгаа түлөө сэхэ харюусаха ушартай.

Ажахынгаа энэ шухала hалбарида тохёолдоhон дутагдалнуудые усадхажа, саашадаа гахай олоор үсхэбэрилхын, 1965 ондо гахайн мяха абалгые 3—4 дахин ехэдхэхын түлэ оролдосотойгоор ажаллаха хэрэгтэй болоно. Республикын Госпланай тооложо гаргаhанай ёhоор, 1965 ондо гүрэндэ мяха худалдаха түсэбөө амжалтатайгаар дүүргэхын тула адагынь 13400 тонно гахайн мяха үйлэдбэрилхэ хэрэгтэй. Энэмнай бэрхэтэйшье hаа, бэелүүлжэ болохоор зорилго гээшэ. **Энэ зорилгые амжалтатайгаар бэелүүлхын тула шэнэ жэлэй гаратар гол эхэ гахайнуудайнгаа тоо 9000-да хүргэхэ, 1965 оной түрүүшын хахадта түл абахын тула 1964 оной дүрбэдэхи кварталда, ерэхэ жэлэй январь, февраль hарануудта нэгэ дахин түрүүлээд тушааха 23 мянган эмэ гахай шэлэн оложо үрэжүүлхэ хэрэгтэй болоно.**

Ерэхэ жэлдэ гахайн мяха абалгые эрид ехэдхэхэ талаар эдэбхи үүсхэлтэйгээр ажаллажа байhан ажахынууд олон. Жэшээнь, Дзержинскиин нэрэмжэтэ совхоз хойто жэл 6640 центнер, Шергинскэ совхоз 24000 центнер, Охин-Булагай совхоз 3800 центнер гахайн мяха абаха гэhэн социалис уялга хараалаад байнхай. Эдэ ажахынуудай эдэбхи үүсхэлые республикын бусад колхоз, совхозууд халуунаар дэмжэхэ бэзэ гэжэ найдагдана.

Теэд социалис уялга абаха гээшэмнай энэ зорилгые бэелүүлхэ түрүүшын лэ алхам болоно. Ажахы бүхэн арга боломжонуудаа хүсэдөөр хэрэглэжэ, гахай олоор үсхэбэрилхын тула ямар гол асуудалнуудта анхарха ёhотойб гэжэ элидхэлшэ тодорхойгоор хэлээ.

Нэн түрүүн үбэлэй hарануудта гараха поршоонхонуудаа hайнаар абажа, түргэнөөр түлжүүлхэ шухала болоно. Юуб гэхэдэ, эдэ поршоонхонууд ерэхэ жэлдэ гүрэндэ тушаагдаха болоно ха юм. Тиихэдэ мүнөө ажахы бүхэндэ 6—7 hаратай эмэ гахайнуудые илгажа, тэдэниие 30—40 үдэртэ hайса түлжүүлээд, ноябрь—декабрь—февраль hарануудта ороондо оруулха шухала. Тиигэбэл, залуу эмэ гахайнуудые апрель, май, июнь hарануудта олоор поршоонхолуулха аргатай болохобди. Тиигэжэ үбэлэй сагта түрүүлхэ байра нэмэжэ олоор бариха хэрэггүй болохо бшуу.

Тиин залуу эмэ гахайнуудые шэлэн илгаха хүдэлмэри гэдэргэ татагдана. Мүнөө үедэ оройдоол 8566 толгой иимэ гахай илгагданхай. Саг багa үлэнхэй. Ушар иимэhээ ойрын 10—15 үдэртэ залуу эмэ гахайнуудые илгаха хүдэлмэриие хаа хаанагүй дүүргэхэ эрилтэ табигдана. Ядахын сагта мүнөө шахагдажа байhан гахайнууд соohоо илгажа абахаар байна.

Иигэжэ илгагдаhан гахайнуудые саг соонь ороондо оруулхын түлөө азарга гахайнууд олон хэрэгтэй болохо байна. Тиимэhээ **100 эхэ гахайтай ажахы бүхэн искусственна үрэжүүлгын пункт эмхидхэхэ ушартай.** Иимэ пунктнуудые хэрэгтэй соонь нээхэ түхеэрэлгэнүүд хүсэд хүрэхөөр бии. Мүн тэрэ пунктнуудта хүдэлхэ техник-үрэжүүлэгшэдшье олдохо. Хэрбээ ажахынуудта техник-үрэжүүлэгшэдэй үгы гү, али дутамаг байбал, ойрын үдэрнүүдтэ эдэбхитэй хүнүүдые томилжо, Ивалгын туршалгын станцида hуралсахаар эльгээхэ болоно. Колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд искусственна үрэжүүлгын пунктнуудай байра түхеэржэ, бүхы хэрэгсэлнүүдээр хангаха, үрыень абаха hайн азарга гахайнуудые бэлдэхэ уялгатай.

Гахайнуудые искусственна аргаар үрэжүүлхэ дүй дүршэл хүсэд бии. Зүгөөр зарим колхоз, совхозууд энэ шухала хэрэгые эмхитхэhэн аад, тэрэнээ орхижорхиhон баримтанууд бии. Саашадаа гахай искусственна аргаар үрэжүүлхэ хэрэгые тоонгүй байха ябадалда эсэс табиха саг ерээ.

Гол эхэ гахайнуудые хүсэдөөр хэрэглэхэ гээшэ энэ hалбариие интенсификациин замаар хүгжөөхэ эрилтэ мүн. **Эхэ гахай жэлдээ заабол хоёр удаа түрэхэ зэргэтэй.** Тиигэбэшье, зарим колхоз, совхозуудта эхэ гахайнуудынь жэлдээ нэгэ түрэдэг мүүтай. Илангаяа Мухар-Шэбэрэй, Түнхэнэй үйлэдбэриин управленинүүдэй ажахынуудта иимэ байдал үзэгдэнэ. Хориин, Яруунын үйлэдбэриин управленинүүдэй ажахынуудта бии байhан гол эхэ гахайнуудайнь 40 процент үнгэрhэн юhэн hарын туршада түл орой үгөөгүй байшоо. Республика дотор юрэнхыдөө эхэ гахайнууд жэлдээ нэгэ удаа түрүүлэгдэнэ.

Гол эхэ гахайнуудые жэлдээ заабол хоёр удаа түрүүлхэдээ поршоонхонуудые олоор абахаhаа гадна, гахайн мяха ехээр үйлэдбэрилэгдэжэ, тэрэнэй өөрынь үнэ сэн хямдарха, гахайн байранууд хүсэдөөр хэрэглэгдэхэ болоно бшуу. Эхэ гахай бүриhөө поршоонхо олоор абтаал hаа, гахайн мяханай үнэ сэн хямда байхань элитэ.

Ажахын олохон хүтэлбэрилэгшэд гахай олоор үсхэбэрилхэ байрагүйбди гэжэ шалтаг баридаг заншалтай. Тиин бии байгаа байранууд хүсэдөөр хэрэглэгдэдэггүй гээшэ. Улаан-Үдын үйлэдбэриин управлениин «Маяк» колхозой, Ойморой совхозой болон бусад ажахынуудай дүй дүршэл дээрэhээ харахада, мүнөө бии байгаа байрануудта хоёр дахин олон эхэ гахай түрүүлжэ болохо байна бшуу.

Клеткэ бүхэндэ 2 эхэ гахай барихын тула гэхэ гү, али тэндэ жэлдээ гахай 4—5 дахин түрүүлхын тула фермэ дээрэхи ажал зүбөөр эмхидхэхэ, гахайнуудые ээлжээгээр түсхай тогтоогдоhон болзорто үрэжүүлхэ хэрэгтэй. Хэрбээ гахайнуудые зүндэнь табижа ороондо оруулбал, биратай аша үрэ гаража үгэхэгүй.

Манай республикын эрхэ байдалда 100 клеткэ бүхэндэ 200 эхэ гахай барижа, декабрь, март, июнь болон сентябрь hарануудта түл абахада зохид гэжэ дурадхагдана. Нэгэ ээлжээн бүхэндэнь 100 эхэ гахай түрэхэ ушартай. Тиимэhээ декабрь hарада түрэhэн гахайнуудай поршоонхонууд мартын эхээр эхэhээ hалгаагдажа, тэдэ клеткэнууд соо ондоо гахайнуудые түрүүлхэ арга олгогдохо гээшэ. Июнь hарада поршоонхонуудые зуhаланда абахада зохид. Сентябрь hарын түл үбэлэй байрада абтажа, декабриин эхээр түрэхэ гахайнуудай оротор байрань hуларха бшуу.

Иигэжэ эхэ гахайнуудые ээлжээ ээлжээгээр олоор түрүүлхын тула нэгэ ээлжээнэй гахайнуудые 15—20 үдэртэ үрэжүүлжэ дүүргэхэ болоно. Энэ болзорые нариинаар баримталхын тула эрхэ бэшэ искусственна үрэжүүлгын пунктнуудые эмхидхэхэ хэрэгтэй.

Нэгэ түрүүлээд тушаагдаха эхэ гахайнуудай 200—300 толгойhoo дээшэ бэшэ байбалнь, тэдэниие апрель—май hарануудта түрүүлхээр ороондо оруулха. Хэрбээ иимэ гахайнуудай олон байбал, хоёрдохи ээлжээень июль—август hарануудта түрүүлхэ хэрэгтэй. Залуу эхэ гахайнуудай 500-hаа дээшэ байбалнь, үбэл түрүүлхэ байра түхеэрхэ шухала.

Гахайн фермын ажалые энэ янзаар эмхидхэбэл, гол эхэ гахайнуудhaa мартда, залуу эхэ гахайнуудhaa апрель—май hарануудта абтаhан поршоонхонууд тэрэ жэлдээ түлжүүлэгдэжэ, гүрэндэ тушаагдахаар болохо бшуу. Үдаадахи ээлжээндэ абтаhан поршоонхонууд хойто жэлэйнь түрүүшын хахадта гүрэндэ гушаагдахаар байха.

Фермын ажалые иигэжэ эмхидхэхэдэ, байра зүбөөр ашаглагдахаhаа гадна, гахайнуудые олоор шахалганда табиха, гахайшадай ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ арга олгогдохо гээшэ. Эсэсэй эсэстэ гахайн мяханай өөрынь үнэ сэн хямдаржа үгэхэ бшуу.

Эхэ гахайнуудые иигэжэ ээлжээгээр түрүүлхын тула фермэ бүхэндэ цехэй гурим нэбтэрүүлхэ эрилтэ табигдана. Тиихэдээ иимэ гурбан цех эмхидхэбэл зохисотой:

1. hубай, хээлитэй эхэ гахайнуудай цех. Энэ цехтэ хүдэлжэ байhан гахайшад эхэ гахайнуудые ороондо оруулха, тэрэнэй түрэхэ болотор харууhалха уялгатай. Энэ бригадынхид гахайнуудые ээлжээгээр ороондо оруулха болзорые нариинаар баримталха талаар харюусалгатай.

2. Гахайн түрэхэ цех. Энэ цехэй хүдэлмэрилэгшэд гахайнуудай түрэхэhөө хэдэн үдэр урид нэгэдэхи цехhээ абажа, гахайнуудые түрүүлээд, поршоонхонуудайнь эхэhээ hалгааха болотор харууhалдаг байха юм. Тиигээд эхэhээ hалгаагдаhан поршоонхонуудые түсхай цехтэ тушаажа, эхэнүүдынь нэгэдэхи цехтэ бусаадаг.

3. Поршоонхонуудые түлжүүлхэ, гахай шахаха цех. Эндэ хүдэлдэг гахайшад эхэhээ hалгаагдаhан поршоонхонуудые хоёрдохи цехhээ абажа томо болгохо, гахайнуудые шахан таргалуулха уялгатай.

Иигэжэ фермын хүдэлмэриие цехэй гуримаар эмхидхэхэдэ аша үрэнь айхабтар ехэ. Нэгэдэхеэр, гахайшад нэгэл янзын хүдэлмэри хэхэдээ мэргэжэхэ болоно. Нэгэ янзын хүдэлмэри хэжэ байхадаа, гахайшад тэрэнээ hайса ойлгожо абаха, ажалдаа түрүү дүй дүршэл хэрэглэхэ аргатай байха бшуу. Хоёрдохёор, гахайнуудые ээлжээгээр түрүүлхэ, байрыень зүбөөр ашаглаха арга олгохо гээшэ. Гурбадахяар, ажалаа энэ янзаар эмхидхэхэдэ поршоонхонуудые түлжүүлхэ, гахай шахан таргалуулха хэрэгые уридшалан түсэблэхэ аргатай болохо байна. Тиимэhээ **гахайн фермын хүдэлмэриие цехэй гуримаар эмхидхэхэ дүршэлые ажахы бүхэндэ нэбтэрүүлхэ гээшэ мүнөөдэрэй шухала зорилго мүн.**

Гахайшадай ажал мүнөө дээрээ хүндэ хүшэр байhаар. Тиигэбэшье, фермын ажал ехэтэй хүдэлмэриие оньhожоруулжа, тэдэнэй хүдэлмэриие хүнгэдхэхэ арга бии. Энээн тушаа колхоз, совхозуудай инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд, «Сельхозтехникэ» нэгэдэлэй хүдэлмэрилэгшэд ехэ юумэ хэхэ аргатайшье, уялгатайшье.

Гахайн фермын ажал ехэтэй хүдэлмэриие оньhожоруулха хэрэг гээгдэлдэ оронхой. Энэмнай машина, түхеэрэлгэнүүдэй үгы дээрэhээ болоно бэшэ, харин тэрээндэ анхарал табяагүй дээрэhээ тохёолдоно гээшэ. «Сельхозтехникэ» нэгэдэлэй хүдэлмэрилэгшэд гахайн фермын ажал оньhожоруулха машина, түхеэрэлгэнүүдые колхоз, совхозуудта дурадхаха, тэндэ тодхохо тушаа хэмжээ абаха байгаад, тэдэнэр гахайн фермэ руу орой ябадаггүй. «Дружба», «Искра» болон бусад колхозуудта гахайшад бүхы хүдэлмэреэ гараараа хэжэ байхадань, Тарбагатайн ЦРМ-гэй хүтэлбэрилэгшэд, нүхэр Григорьев гэгшэд hанаа амар hуужа байhаар. Иимэрхүү байдал «Сельхозтехникэ» нэгэдэлэй Мухар-Шэбэрэй отделенидэ (начальнигынь нүхэр Биртанов), Кабанскын отделенидэ (нүхэр Зайцев) үзэгдэнэ. Саашадаа иимэ байдалые тэсэхын аргагүй. Республикын «Сельхозтехникэ» нэгэдэлэй хүтэлбэрилэгшэд, нүхэр Антоненко энэ талаар яаралтай хэмжээ абаха болоно.

Мүн колхоз, совхозуудай механигууд, механизаторнууд фермын хүдэлмэриие оньhожоруулха талаар баhал ехэ юумэ хэхэ аргатай. Тиигэбэшье тэдэнэр энээниие хэрэглэдэггүй. Саашадаа колхоз, совхозуудай гахайн фермын ажал ехэтэй хүдэлмэриие оньhожоруулха талаар бүхы хэмжээнүүд абтаха зэргэтэй.

Гахайн мяханай өөрынь үнэ сэнгые хямдаруулхын тула ажахынуудта гахайн үхэл гарзала ороохо ябадалда эсэс табиха хэрэгтэй. Үхэл гарзада ороhон гахайнуудай 75 процентнь поршоонхонууд болоно. Жэшээнь, энэ жэлдэ Охин-Булагай совхоздо 1984 поршоонхо абтаад, тэрэнэйнь 926-ниинь гарзалаа. Улаан-Үдын үйлэдбэриин управлениин Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо 460 поршоонхын 207-ниинь үхэhэн. Хяагтын управлениин Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо бүхы абтаhан поршоонхонуудайнь хахадынь тооной хосороо. Үдын совхоздо 449 поршоонхо абтаад, тэрэнэйнь 368-ниинь гарзалhан. Иимэ баримтануудые тоолохо болоо hаа олон.

Тиимэhээ поршоонхонуудые үхэл гарзагүйгөөр томо болгохо гээшэ тон шухала хэрэг. Энээндэ бүхы гахайшадай, колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэдэй, зооветмэргэжэлтэдэй анхарал хандуулагдаха ёhотой. Нэн түрүүн гахайн байра дулаалагдаха, тэндэ колориферно аргаар халуун агаар оруулха, шиниг нойто байлгахагүй гэжэ оролдохо болоогдоно.

Гахайн мяханай өөрынь үнэ сэн хямдаруулха үшөө ямар арга бииб гэхэдэ, ажахынуудта поршоонхонуудые түргэнөөр түлжүүлхэ, гахай hайнаар шахан таргалуулха гэжэ оролдохо хэрэгтэй. Олохон ажахынуудта 5—6 hаратай болоhон поршоонхонууд 35—40 килограмм татадаг. Тиигээд 1,5—2 hара соо hайнаар шахажа, 15—20 килограмм нэмээжэ, арай шамай 50—60 килограммтай болгоод тушаагдана. Энээн дээрэhээ харахада, поршоонхонууд 5—6 hаратай болотороо иимээр тэжээгдэхэдээ, ажахыда гарза оруулдаг.

Гахайнуудые 7—8 hаратайдань 90—100 килограммтай болгожо шадаал hаа, ажахынууд энэ hалбариhaa олзо оруулха байна. Ушар иимэhээ поршоонхонуудые түрэхэhөөнь эхилээд, гүрэндэ тушаагдаха болоторынь hайнаар эдеэлүүлхэ, харууhалха эрилтэ табигдана. Тиин эдеэниинь олон янзын, белогой талаар хүсэлдэhэн байха зэргэтэй. **Тэдэниие гансахан таряа талханай зүйлөөр эдеэлүүлхэ бэшэ, харин машинадаhан hү, үбhэнэй гурил, силосээр хэгдэhэн паст, хартаабха болон бусад тэжээл үгтэхэ болоно.**

Эндэ табигдаhан ехэ зорилгонуудые амжалтатайгаар бэелүүлхын тула гахайшадые материальна талаар урмашуулха, тэдэнэртэ культурнаар ажаhууха, ажаллаха арга олгохо шухала байhан тухай элидхэлшэ тоотоо. Колхоз, совхоз бүхэн hайнаар ажаллажа байhан гахайшадта мэмэлтэ түлөөhэ үгэхэ гурим шэнээр тогтоохо болоно. Мүн гахайшадые ажал хэжэ байхадаа үмдэхэ түсхай хубсаhаар хангаха уялгатай.

Бии байгаа бэрхэшээлнүүдые зоримгойгоор дабажа, ерэхэ жэлдэ адагынь 120 мянган центнер гахайн мяха абаха гэhэн зорилгые амжалтатайгаар дүүргэхын түлөө бүхы гахайшад, зооветмэргэжэлтэд, колхоз, болон совхозуудай, үйлэдбэриин управленинүүдэй, хүдөөгэй парткомуудай хүдэлмэрилэгшэд оролдохо бэзэ гэжэ КПСС-эй обком, республикын Министрнүүдэй Совет найдана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: республикын түрүү гахайшадай зүблөөндэ хабаадагшад — Саланай совхозой зоотехник Раиса Зверева, Шергинскэ совхозой гахайшан Лидия Оскорбина, Худэрин совхозой гахайшан Зогдон Чагдуров, «Эрдэм» совхозой гахайн фермые даагша Иван Доржиев.

ЗОРИЛГО ТОДО, АЖАЛЛАХАЛ ХЭРЭГТЭЙ

Дзержинскиин нэрэмжэтэ совхозой директор нүхэр ЮМСУНОВАЙ үгэhөө

Ажахыгаа аша үрэ ехэтэйгээр хүгжөөхэ тухай КПСС-эй ЦК-гай февралиин Пленумэй шиидхэбэриие зүбшэн хэлсэхэ зуураа, манай совхозой малшад, мэргэжэлтэд гахай олоор үсхэбэрилжэ, гахайн мяха ехээр абадаг болохо тушаа тодорхой зорилго урдаа табиhан юм. Энээнэй ашаар совхознай байгша ондо 1100 центнер гахайн мяха абаад, жэлэй дүүрэтэр үшөө 400 центнер гүрэндэ тушааха аргатай.

Ерэхэ жэлдэ ажахымнай 7000 поршоонхо абажа, өөhэдынгөө хүсөөр 4500 центнер гахайн мяха гүрэндэ тушааха зорилго табина. Тэрээнhээ гадна, үшөө 2 ажахыhаа 5—6 мянган поршоонхо худалдан абажа, бүхыдөө гүрэндэ хойто жэл 7—8 мянган центнер гахайн мяха тушааха аргатайбди.

Мүнөө үедэ совхознай 400 эхэ гахайтай. Тэдэнhээ жэлэй дүүрэтэр 1500—1600 поршоонхо абтаха. Мүн хойто жэлэй түрүүшын кварталда 3400 поршоонхо түлжүүлэгдэхэ.

Совхоздомнай мэргэжэл шадабари ехэтэй гахайшад олон. Жэшээнь, манай түрүү гахайшан нүхэр Панькова энэ жэлдэ 820 поршоонхо түлжүүлээ гэхэ гү, али эхэ гахай бүриhөө 18 поршоонхо абаhан б[…] Мүн гахайшан нүхэр Сидорова [...] амжалта туйланхай.

Июль hарада гахайнуудаа [...]наар харууhалжа, машинадаг[...] загаhа эдюулжэ, түс бүриинь [...] нүүрые сүүдхэдэ 780 граммаа[р] мэмэжэ шададаа hэн. Энээн дээр[...] харахада, гахай hайнаар түл[...]хын, шахан таргалуулхын ту[ла] дэб зүйлэй тэжээл хэрэгтэй [...]

Гахай олоор үсхэбэрилдэг [...] эхилhэнэй ашаар совхознай [...] жэлдэ гүрэндэ мяха тушааха [...] бөө амжалтатайгаар дүүргэжэ [...]хай. Гүрэндэ тушаагдаhан бүхы [...]ханай хахадынь тооной гахайн [...]хан болохо юм.

Совхозой hаалишад амжал[та] улам арьбадхана. Гүрэндэ [...] центнер hү худалдаха түсэбтэй[...]бал, мүнөө 8800 центнер ту[...]данхай. Жэлэй дүүрэтэр бүх[...] түсэбhөө гадуур 3500 центнер [...]шааха гэhэн шэнэ уялгаа [...]үлүүлжэ, тэрэнээ 4000 цен[тнер] хүргэхэ зорилготойбди.

Малшадhаа таряашаднайшье [...] танагүй. Тэдэнэр гүрэндөө 125 [...]тан пүүд таряа тушаажа, түс[...]холо үлүүлhэн. Саахарай св[еклэ] тушааха түсэб мүн лэ үлүүлэн [...]гэдэхэ.

ГАХАЙШАДТА НАЙДАХААР

Шергинскэ совхозой гахайшан нүхэр ОСКОРБИНАГАЙ үгэhөө

hүүлэй дүрбэн жэлэй туршада совхоздоо гахайшанаар ажаллажа байнаб. Нэгэ жэл гахайн эдеэ бэлдэжэ үнгэрөөб. Өөрынгөө дүй дүршэл дээрэhээ харахадамни, гахай hайнаар эдеэлүүлхэ гээшэ үгаа ехэ удха шанартай байна.

Манай совхозой гахайшад имагтал шэнгэн тэжээлээр гахайнуудаа эдеэлүүлдэг заншалтай. Тиихэдээ жэжэ, томо гахайнуудай тэжээлэй рацион зүбөөр тодорхойлхо хэрэгтэ онсо анхарал хандуулагдадаг.

Энэ жэлhээ эхилжэ, гахайнуудаа түсхай болзорто ээлжээгээр гүлгэлүүлдэг болообди. Энэ ушарта манай хүдэлмэри нилээд хүнгэржэ үгөө. Хэрбээ урдань гахайнууд бүхэли жэлдээ түрэжэ, манай хүдэлмэридэ ехэ бэрхэшээл ушаруулдаг байбал, мүнөө тэрэ болёо. Ямар болзорто хэды гахай түрэхэб гэжэ бидэнэр уридшалан мэдээд байдагбди. Юуб гэхэдэ, гахайнуудай түрэхэ үедэ үдэр, hүнигүй ажаллаха ушар гарадаг шуу.

Цех бүхэндэ ажаллажа байhан гахайшад сүүдхэдээ 7—[8] час хүдэлдэг. Хоёр халаан бол[...]жо ажаллаhат гуримтай. Тиигэ[эд] үглөөнэй 7 часhаа үдэшын 8 [ча]с хүрэтэр фермэдэ хүдэлмэриш[ан] таhардаггүй.

Гахайшадай ажалай түлөө[...] абаhан продукциинь зэргээр т[...]дорхойлогдодог юм. Дунда зэрг[ээр] hарадаа манай гахайшад 90—140 түхэриг абадаг. hара бүри гахайшадай социалис мүрысөөн[эй] дүн согсологдожо, зүблөөн дээ[рэ] хэлсэгдэдэг заншалтай. Тэрэ зүб[...]лөөн дээрэ дүтүү дүнда юум[э] хэлсэжэ, ажалаа hайжаруул[ха] хэмжээн абтадаг гээшэ.

Энэ жэлдэ би 650 поршоон[хо] томо болгооб. Жэлэй дүүрэтэ[р] үшөө 200 поршоонхо хүлеэгд[...] Сүг хүдэлдэг нүхэртээ хоюул[аа] энэ жэлдэ 1500 поршоонхо а[ба]жа түлжүүлхэ байнабди.

Ерэхэ жэлдэ ажалаа бүри hай[жа]рүүлжэ, гахайшан бүхэн ад[а]гынь 1000 поршоонхо абахын т[ү]лөө тэмсэл гэжэ та бүгэд[ые] уряалха байнаб.

ҮҮЛТЭР hАЙЖАРУУЛГЫ[Е] МАРТАЖА БОЛОХОГҮЙ

Баргажанай совхозой директор нүхэр МИХАЙЛОВАЙ үгэhөө

Манай совхоздо түсхай шэглэлтэй 6 томо фермэ эмхидхэгдэнхэй. Эдэ фермэнүүд сэхэ совхозой дирекцидэ мэдэлтэй.

hүүлэй жэлнүүдтэ совхознай гахай үсхэбэрилхэ хэрэгтэ анхарал табижа байна. Фермэ дээрэхи хүдэлмэри цехэй гуримаар эмхидхэгдэнэ. Бүхыдөө 4 цех байтуулагдаа. 1-дэхи цехтэ эхэ гахайнууд байлтагдадаг. 2-дохидо нялха поршоонхотой гахайнууд харууhалагдана. 3-дахида эхэhээ hалгаагдаhан поршоонхонууд, 4-дэхидэ шахамалнууд тэжээгдэнэ. Цех бүхэндэ үйлэдбэриин даабари хүргэгдэдэг.

Совхоздомнай шадабаритай бэрхэ гахайшад олон. Тэдэнэй дундаhаа нүхэд Малыгина, Воронина гэгшэдые онсолон тэмдэглэхээр.

Гахайн үүлтэр hайжаруулха хэрэгтэ мүн лэ анхарагдана. Совхоздоо искусственна үрэжүүлгын пунктда хэрэглэхээр томо сагаан үүлтэрэй 10 азарга гахай худалдажа абаа hэмди. Тиигэжэ гахайнуудаа искусственна аргаар үрэжүүлhэмнай, олохон эхэ гахайнуудhaa нэгэ түрэхэдөө 18 поршоонхо хүрэтэр гараhан байна. Мүнөө жэлэй үнгэрhэн юhэ hарын туршада эхэ гахай бүриhөө 14 поршоонхо абтаад байнхай.

Саашадаа гахай үсхэбэрилгые промышленна үндэhэ hуури дээрэ табиха зорилготойбди. Тиигэжэ фермэдээ адагынь 1200 эхэ гахайтай болохоор хараалагдана. Тиигэжэ 1965 ондо 4580 поршоонхо абажа, тэдэнэйнгээ 3720 толгойе дунда зэргээр 65 килограммтайгаар гүрэндэ тушаажа, бүхыдөө 2600 центнер мяха абаха зорилготойбди.

Гахай олоор үсхэбэрилхын [...] тэжээл ехээр бэлдэхэ хэрэг[тэй]. Энээнэй түлөө 656 гектар шэ[...]зар элдүүрилхэ, тэжээлэй ург[а]нуудые ехээр тарихаар хараал[а]. Мүнөө үедэ гахайн тэжээлэй 40 [про]центнь хүсы үбhөөр хэhэн [...] болоно. Хойто жэлдэ хүсы үб[hэ] тарилга 1500 гектарта хүргэг[дэ]. Гахайн тэжээлдэ хартаабха ехэ [хэ]рэгтэй. Тиимэhээ энэ жэлдэ харт[аабха] ургуулха ажахын тоосоондо[...] hон түсхай звено байгуулжа, [...]рай 117 центнер хартаабха хур[аа]даа. Энээнэй ашаар 2500 цен[тнер] хартаабха гахайда эдюулхэ арг[атай] болообди.

Эдэ элдэб зүйлэй тэжээл [...]жо худхажа гахайнуудта үгэхын [...] совхоздоо холимол тэжээл бүй[лүүл]ха завод эмхидхэхэ шухала гэж[э] наглана. Мүнөө таряа бутарууд 8 машинатайбди, теэд эдэмнай [...] газарта байдаг хадаа, ажалайнь тээсэ бага, таряа талханда ехэ байна. Тэрэшэлэн фермэ дээрэ [тэ]жээл бүйлүүлхэ, тэрэниие гахайн[уудта] тараажа үгэхэ машинанууд[ые] [...]хохо хэрэгтэй болонхой. Энэ т[...] манай совхоздо тэжээл бүйлүү[лхэ] комбайн аша үрэ ехэтэйгээр [...]лэгдэдэг болоо. Хэрбээ тиимэ [...] хоёр комбайн абабал, hайн бэл[...]

Гадна хүдөөдэ үйлэдбэриин ба[...]ганууды бүтээдэг «Целин[...]» трестын эмхи зургаанууд т[...] хангалтагүйгөөр ажаллана. Тэ[дэ]рэй бүтээhэн байранууд шанар[...] тай. Хойшодоо хүдөөгэй барилгы[н] дай шанар эрид hайжаруулха [...]тэ анхархаар гэжэ hанагдана.

ШАХАМАЛНУУДАА ШАДАЖА ТАРГАЛУУЛ[НАБ]

Улаан-Үдын гахай шахадаг совхозой фермые даагша нүхэр ЧУЛКОВАГАЙ үгэhөө

Энэ жэлэй үнгэрhэн гурбан кварталда манай фермын коллектив яhала hайнаар хүдэлжэ гараа. Шахамалнуудай шэгнүүрые нэмээхэ түсэб 691 центнерээр үлүүлэн дүүргэгдээ. Сүүдхэдээ гахай бүхэнэй шэгнүүр дунда зэргээр 538 граммаар нэмээгдэhэн байна. Энэ үедэ бүхыдөө 6150 гахай шахагдажа, тэрэнэй 2050-ниинь эрхим тарганаар тушаагдаа.

Манай эрхим гахайшад бүри hайн амжалта туйлаа. Нүхэр Абрамова 450 гахай шахажа, түс бүхэниинь 110 килограммтайгаар тушаагаа гэхэ гү, али сүүдхэдээ гахай бүхэнэй шэгнүүрые 538 граммаар нэмээгээ. Мүн нүхэр Белов 519 гахай 111 килограммтай болоторнь таргалуулжа, шэгнүүрыень сүүдхэдээ дунда зэргээр 611 граммаар дээшэлүүлжэ шадаа.

Гахайшаднай иимэ амжалта ямар аргаар туйлааб гэхэдэ, шахамал[нуу]дай тэжээлдэ нативна био[...] хүурай биоотимулятор хэрэг[лэ]жэ тэдэндэ гашалhан hү, бардаа [...]hэн юм.

Теэд фермэ дээрэхи ажал е[хэ] хүдэлмэри үшөөл хүсэд оньhож[оруу]лагданагүй. Энэ талаар манда т[у]ламжа хэрэгтэй. Мүнөө үедэ доро 40 тонно тэжээл бүйл[үүлхэ] кухни түхеэрэгдэжэ байна. Тии[гэ]шье малай байра сэбэрлэхэ хүд[элмэ]ри оньhожоруулагдаагүй [...]. Фермэ дээрэхи ажал ехэтэй хү[дэл]мэри оньhожоруулха хэрэгт[эй] кабель дуталдажа, ехэ hаад [...]руулна.

Эдэ бүхы дутагдалнуудые усад[хажа], манай совхозой гахайшад [...] ехэ амжалта туйлаха гэжэ найд[ажа] ха байнаб.

БУРЯАД ҮНЭН
2-дохи нюур.
1964 оной октябриин 17.

ГАХАЙН МЯХА ЕХЭЭР АБАЯ

...АЖАЛАА ЦЕХЭЙ ГУРИМААР ЭМХИДХЭХЭ САГ ЕРЭЭ

...агатайн „Маяк" колхозой гахайн фермые даагша нүхэр КУЛАКОВСКИИН үгэһөө

...жалдэ республика дотор ху... байха зуураа, олон суглаа, ...дэ ябагдаһан. Теэд энэ үедэ ...үсхэбэрилгэдэ иимэ ехэ анха... ...дуулагдаһан ушар мэдэнэ. ...Уняхеер гахай үсхэбэрилгэ ...гүй байдалда байһаар, энээ... ...шагһаа боложо, ажахынууд ...албаар ядаралда ороно бшуу. ...өөр үлдэдэг, ашаг үрэ ехэ... ...ажахын энэ һалбарида анхарал ...саг ерээ. Хэрбээ энэ һалба... ...хүгжөөхэ гэжэ оролдобол, ямар ...та түйлажа болохо байһые ма... ...фермын ажал мүн лэ гэршэлжэ...

...нь колхознай жэлдээ 300— ...центнер гахайн мяха тушаадаг ... Тиихэдээ центнер мяханай ... үнэ сэн 180—210 түхэриг ... һэн. Тиимэл хадань гахай ... миил гарза оруулна гэжэ ...ууд дураа гутадаг байгаа. ...ой правленишье энэ фермые ...ндоороо харагша һэн.

...ондо жэлһээ эхилжэ, манай ...ой правлени гахай үсхэбэрил... ...эмэй түйлалтануудые, ту... ...дүй дүршэл үргэнөөр нэбтэ... ...гэжэ шиидээд, намайе фер... ...агшаар эльгээһэн юм. Бишье ...албарида өөрынгөө шадабари ...а тэжэ болоо һэм.

...гэжэ захалаа һэнбибди? Нэн ...фермэдээ 4 тусхай цех эм... ...бди. Эхэ гахайнуудай, түрэ... ...гахайнуудай, эхэһээ һалгаагда... ...поршоонхонуудые түлжүүлхэ, га... ...шахан таргалуулха цехүүд бии ... Гахайн тэжээлдэ таряа тал... ...газна, рационой хахадынь ...үбһэнэй гурил, силос, хар... ...гэхэ мэтэ хэрэглэгдээ. Тэ... ...нь нативна биомицин, тканева ...радуул оруулагдадаг болоһон. ...бүгэдын ашаар түрүүшын ...525 центнер гахайн мяха аб... ...тэрэнэй өөрынь үнэ сэн цент... ...109 түхэригтөө ороо һэн. Тии... ...гахайн фермэ түрүүшынхеэ ...лзо оруулжа захалаа. ...ушарта колхозой правлени, кол... ...ууд гахайн фермые ондоохо...ноор харадаг боложо захалһан байна.

Мүнөө жэлэй үнгэрһэн гурбан кварталай туршада 650 центнер мяхан абтаад байна. Жэлэй дүүрэтэр үшөө 300 центнер мяха тушааха аргатайбди.

Иимэ амжалта үшөө ямар аргаар түйлагдааб тэхэдэ, эхэһээ һалгаагдаһан поршоонхонуудаа һайнаар түлжүүлдэг болообди. Эдэ поршоонхонуудта хуурай байра, тусхай столово түхеэрэгдэһэн. Энэ цехтэ хүдэлдэг нүхэр Соколов поршоонхонуудаа гээлтэ хоролтогүйгөөр, һайнаар түлжүүлнэ. Эхэһээ һалгааһанай һүүлээр нэгэ һарын туршада поршоонхонууд сүүдхэдээ 250 граммаар нэмэнэ. Хоёрдохи, гурбадахи һарадаа сүүдхэдэ 350—400 граммаар нэмээгдэнэ. Тиигэжэ 30—35 килограмм шэгнүүртэй поршоонхонууд шахан таргалуулгын цехтэ дамжуулагдана. Тэндэ гахайшан нүхэр Васильевай гарта орожо, түрүүшээр сүүдхэдээ 400—450 грамм, һүүл тээшээ 600 грамм хүрэтэр нэмэдэг байха юм.

Ажалаа цехэй гуримаар эмхидхэдэг болоһоной ашаар гахайшан бүхэн 200 гахай харууһалха аргатай болоо. Урдань хүн бүхэндэ миил 50—60 гахай хүртэдэг һэн. Тиигэжэ гахайшадай ажалай бүтээсэ 3—4 дахин дээшэлээ бшуу.

Гахайшадай ажалай түлөөһэн абаһан продукциинь зэргээр тогтоогдонхой. Манай гахайшад һарадаа дунда зэргээр 130 түхэриг салин абана.

Ерэхэ жэлдэ манай фермэ 1500 центнер мяха гүрэндэ тушаахаар хараална. Бүхы арга боломжонуудаа тоолбжо үзөөд, энэ суглаан дээрэ табигдажа байһан зорилгонуудтай танилсаад байхадаа, ерэхэ жэлдэ 2000 центнер гахайн мяха абахаар тэмсэхэ байнабди. Зүгөөр энэ жэлдэ тушаагдахаар хараалагдажа байһан 100 эмэ гахайе ерэхэ жэлдэ поршоонхолуулаад тушаахаар үлөөхэ гэжэ шиидээбди. Эдэ бүгэдын ашаар март—апрель һарануудта 2500 поршоонхо нэмэжэ абаад, тэрэнээ декабрь һарада 80—90 килограммтайгаар гүрэндэ тушаахабди. Энэ жэлдэ гүрэндэ тушааһан гахайнуудай дунда зэргын шэгнүүр 85 килограмм болоһон. Нёдондо тэрэмнай 60 килограмм байгаа.

Гахайн мяханай өөрынь үнэ сэн хямдаруулха талаар үшөөл биратай амжалта түйлагдаагүй. Мүнөө центнер мяханай өөрынь үнэ сэн 94 түхэриг болоно. Хэрбээ фермэ дээрэхи ажал ехэтэй хүдэлмэриие оньһожоруулжа шадабал, ажалай гаргаша нилээд бага болохо байгаа бшуу. Илангаяа тэжээл бэлдүүлхэ, тэрэниие тараажа үгэхэ хүдэлмэри үргэлжэдөө оньһожоруулагдаагүй байһаар. Мүнөө дээрээ хүрзэ, хүнэгтүйгөөр ажал урагшаа ябанагүй.

Гахайн шэнэ байра бүтээгээд, тэрэнээ хушаха шифергүй байнабди. Мүн гахайшадай шэнэ хамтын байра бүтээһэн аад, тэрэнээ штукатурдаха хадааһан олдоногүй. Энэ талаар түһа хүргэхые гүйхэ байнаб.

1966 ондо манай колхоз 7—8 мянган центнер гахайн мяха абаха бэзэ гэжэ найдахаар.

Зураг дээрэ: Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй түрүүлэгшэ А. У. Хахалов республикын хүдөө ажахын туршалга үйлэдбэрилгын ажахын түрүү гахайшан Г. Г. Рахвалова-да Хүндэлэлэй грамота барюулжа байна.

А. ИСТОМИНОЙ фото.

ЭРДЭМЭЙ ТУЙЛАЛТАНУУДЫЕ —ФЕРМЭ БҮХЭНДЭ

Буряадай Хүдөө ажахын институдаи багша нүхэр ХАМАГАНОВАЙ үгэһөө

Колхоз, совхозуудай ажахые интенсификациин замаар хүгжөөхэдэ тон ехэ удха шанартай асуудал энд хэлсэгдэжэ байна. Гахай үсхэбэрилхэ хэрэгтэ тэжээл ехэхэн һуури эзэлдэг. Гахайнуудые зүбөөр эдеэлүүлжэ шадаагүй һаа, ямаршье һайн байратай байг ашаг үрэ гарахагүй. Теэд мүнөө дээрээ гахайн тэжээлэй 85—95 процентнь таряа талханай зүйл байһаар. Зарим ажахын хүтэлбэрилэгшэд гахай тэжээхын түлэ гансал ороохо таряан хэрэгтэй гэжэ һанадаг. Болото дээрээ энэмнай алдуутай гээшэ. Юуб тэхэдэ, таряа талханай зүйл белок ехэтэй. Гансахан иимэ тэжээлээр эдеэлүүлхэдэ, малай бэедэ аминокислотатагай зүйлнүүд дуталдажа, малай түлжэхэдэ, таргалхада һаад ушаруулдаг юм. Нүгөө талаараа зарим хүтэлбэрилэгшэд гахайн тэжээлэй 55—60 процентыень силос болгохо гэжэ буруугаар һэдэдэг.

Ушар иимэһээ гахайн тэжээлые биологическа талаарнь зохид байхаар хубаарилха шухала. Тэжээлэй рациондо шэмэтэ тэжээл 40 процентһээ дээшэ байха ёһогүй.

Республикын колхоз, совхозуудта үхэл гарзада ороһон поршоонхонуудай 63 процентнь буруугаар, муугаар эдеэлүүлһэнһээ болоо гэжэ шэнжэлэгдээ. Илангаяа поршоонхонуудай тэжээлдэ элдэб минеральна зүйлнүүд (модоной хөө, дабһа гэхэ мэтэ) дуталдана. Зарим юумэ мэдэхэгүй хүнүүд гахайда модоной хөө үгэхын орондо шулуун хөө үгэжэ, хохидолдо ороһоншье байха.

Эхэһээ һалгаагдаһан поршоонхонуудые һайнаар түлжүүлхэ хэрэгтэ анхарал бага табигдана. Энэ ушарта эхэһээ һалгаагдахадаа 12 килограммтай байһан поршоонхо һара соо тэжээгдэхэдээ 11 килограммтайшье болошохо ушар үзэгдэдэг. Эхээ хүхэжэ байһан поршоонхонуудые гэнтэ таһалаад, жиирэй тэжээлдэ оруулжархихада түлжэхын орондо иигэжэ турадаг байха юм. Тиимэһээ эхэһээ таһалһанайнгаа һүүлдэ поршоонхонуудые 15 хоногой туршада биологическа талаараа хүсэд һайн шанартай тэжээлээр хангаха шухала.

Ажахын энэ шухала һалбариие амжалтатайгаар хүгжөөхын түлэ мэргэжэл шадабари ехэтэй гахайшад хэрэгтэй. Урдань манайшье республикада тиимэ бэрхэ гахайшад замай залуушад бии һэн. Мүнөө тэдэнэрэй олонхинь ажаллахаяа болишоо. Энэ юун дээрэһээ болоноб гэхэдэ, ажахын хүтэлбэрилэгшэд гахайшадые зохид һайн байра байдалаар хангаха, тэдэнэрэй ажалай түлөөһые гуримшуулха гэжэ оролдоногүй бшуу. Гэхэтэй хамта, гахайшадай ажал ехэтэй хүдэлмэриие оньһожоруулха хэрэгтэ анхарагданагүй. Эдэл шалтагаанууд дээрэһээ боложо, гахайшад саг үргэлжэ һэлгэлдэдэг байна.

Колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд, гахайшадай дунда тусхай һуралсал эмхидхэхэ, тэдэнэрэй шадабари дээшэлүүлхэ, түрүү дүй дүршэлдэ һургаха гэжэ оролдоногүй.

Мүнөө үедэ колхоз, совхозуудта гахайн томо фермэнүүд эмхидхэгдэжэ, нэгэ газарта олон толгой харууһалагдана. Энэмнай нэгэ талаараа һайншье һаа, нүгөө талаараа аюултай байха юм. Юуб гэхэдэ, гахай элдэб һэжэг үбшэндэ балэхэнээр нэрбэгдэдэг. Ушар иимэһээ ветеринарна хүдэлмэрилэгшэд гахайнуудые элдэб үбшэнһөө һэргылхэ талаар ехэ хүдэлмэри хэхэ болоно. Мүн гахайшадые эдэ үбшэнүүдтэй танилсуулжа, тэрэнһээ яажа һэргылхэ тушаа тусхай брошюрануудые хэблэжэ гаргабал зохисотой.

Гахайн үүлтэр һайжаруулха хэрэгтэ баһал анхарал бага табигдана. Гахай үсхэбэрилгөөр мэргэжэһэн тусхай зоотехнигүүд түбэй племенной станцида мүнөө хүрэтэр томилогдоотүй байһаар. Эдэ бүхы дутагдалнуудые дары усадхаха шухала.

Оньһожоруулга—амжалтын эхин

Щергинскэ совхозой инженер-механик нүхэр РИПП гэгшын үгэһөө

Совхоз тогтоһон сагһаа хойшо гахай үсхэбэрилхэ хэрэгтэ гол анхарал хандуулагдаа. Хэрбээ 1961 ондо 2700 гахайтай байгаа һаа, мүнөө 12 мянганда хүргөөд байнабди.

Республика соогоо түрүүлэн манай совхоз гахайнуудые цехэй гуримаар харууһалжа захалһан. Мүнөө гүлгэтэй эхэ гахайнуудые байлгаха гурбан томо байра бүтээгдэнхэй.

Фермэ дээрэхи хүдэлмэриие имагтал цехэй гуримаар эмхидхэһэнэй ашаар тэндэхи ажал ехэтэй хүдэлмэриие үргэлжэдэнь оньһожоруулха арга олгогдоо. Манай совхоздо гахайн байранууд бүхыдөө типовой бэшэ юм. Олохон байрануудынай тугалай, хонидой хотонуудые тааруулжа түхеэрэгдэнхэй.

Тиигэбэшье фермын ажал ехэтэй хүдэлмэриие оньһожоруулха, халуун уһаар дулаасуулдаг түхеэрэлтэнүүдээр хангаха тушаа ехэ оролдолго гаргагдаһан. Гахайн байрануудые халуун уһаар дулаасуулжа, вентиляци һайнаар хэһэнэй ашаар бүхы байрануудта 10—12 градус дулаан хододоо байдаг.

Байра соо дулаан байхаһаа гадна, агаарынь сэбэр байха зэргэтэй. Илангаяа эхүүн аммиагай үнэрһөө поршоонхонууд муудадаг байха юм. Тиимэһээ байрануудта муухай агаар дээшэнь татаха хоолойнуудые хэрэгтэй соонь гаргахынгаа хажуугаар, байра руу халуун агаар табигдадаг. Энэ теплогенераторай хүсөөр паровой котелһоо оруулагдадаг.

Гахайн байрануудта эдеэлхэ тусхай таһалганууд бии. Тэндэнь автопоилканууд тодхогдонхой. Малай тэжээлэй 60—65 процентнь таряа талханай зүйл, бэшэниинь донник үбһэнэй гурил, холимол силос байха юм. Гахайнуудта тэжээл хуурайгаар үгтэдэггүй. Бүхы тэжээл-малда үгтэхынгөө урда тээ тусхай нүхэн соо хэгдэжэ эһээгдэдэг. Тэндэһээ шнегтэй транспортёроор татагдажа, тэжээл хүдхэхэ амһартада оруулагдадаг. Удаань тэжээл тарааха түхеэрэлгээр дамжуулагдажа, кормушканууд соо хэгдэдэг. Энэ бүхы хүдэлмэри машинын хүсөөр бүтээгдэнэ. Үөлдөө бэлэн болоһон тэжээл дүүжэн харгытаар ябуулагдадаг тэргэнүүд соо хэгдэжэ тараагдадаг байха юм. Романовкын фермэдэ тэжээл тарааха хүдэлмэри автомадай хүсөөр бэелүүлэгдэнэ. Эндэ бүйлүүлагдаһан тэжээл тусхай хоолойгоор дамжуулагдадаг. Щергино тосхоной фермэдэ тэжээл тарааха тусхай машина тодхогдонхой.

Байрануудые сэбэрлэхэ хүдэлмэри баһал оньһон аргаар хэгдэдэг болоожо байна.

Минии һанахада ажахы бүхэндэ гахайшадай хүдэлмэри оньһожоруулха талаар тэндэхи механизаторнууд ехэ юумэ хэхэ аргатай.

ПОРШООНХОНУУДЫЕ ОЛООР АБАХА, ҺАЙНААР ТҮЛЖҮҮЛХЭ

„Эрдэм" совхозой гахайн фермые даагша нүхэр ДОРЖИЕВАЙ үгэһөө

Би совхозойнгоо гахайн фермые даагшаар ажалланаб. Фермэмнай энэ жэлдэ 3060 поршоонхо абаха түсэбтэй байбал, бүхыдөө 3164 поршоонхо абтаха юм. Тиигэжэ эхэ гахай бүриһөө 19 поршоонхо түлжүүлэгдэхэ ушартай.

Мүнөө фермэдээ 370 эхэ гахайтайбди. Үшөө 530 залуу эмэ гахай ороондо оруулхаар илгагдаад байна. Ерэхэ жэлдэ гүрэндөө 5600 гахай тушаажа, 4000 гаран центнер гахайн мяха оруулха аргатайбди. Энэмнай бүхы совхозой тушааһан мяханай 40,8 процентнь болохо юм. Тиигэжэ энэ жэлэйхитэй жэшэбэл, гахайн мяха абалга 4 дахин дээшэлхэ болоно.

Манай түрүү гахайшад Лукерия Калашникова 356 поршоонхо абаад, жэлэй дүүрэтэр үшөө 240-е хүлеэжэ байна. Гахайшан Анна Трофимова мүн лэ һайн дүн түйланхай.

Нёдондо би Красноярска хизаарай нэгэ түрүү совхоздо ошожо, дүй дүршэлтэйнь танилсажа ерээ һэм. Тэндэхи гахайшад жэлдээ 1100—1200 поршоонхо түлжүүлдэг байһан. Эдэнэрэй жэшээгээр манай гахайшад баһал жэлдээ эды шэнээн поршоонхо түлжүүлхэ зорилготой.

Манай гахайшад поршоонхонуудаа 2 һаратай болоторонь сүүдхэдээ дунда зэргээр 200 граммаар нэмээжэ, 12—13 килограмм шэгнүүртэйгээр 3-дахи цехтэ дамжуулна. Теэд заримдаа эхэһээ һалгаагдаха болоһон поршоонхонуудые саг соонь таһалдаггүй баримтанууд гарадаг. Энэ ушарта гахайшадай ажалда ехэ бэрхэшээл ушаруулагдадаг гээшэ. Энэ жэл манай фермэдэ абтаһан поршоонхонуудай 98 процентнь түлжүүлэгдээ.

Эхэһээ һалгаагдаһан поршоонхонуудые түлжүүлдэг гахайшад мүн лэ һайн амжалтануудые түйлаа. Тэдэнэр поршоонхонуудай шэгнүүрые дунда зэргээр сүүдхэдэ 242 граммаар нэмээжэ шадаа. Түрүү гахайшан Анна Родионова поршоонхонуудаа сүүдхэдэ 340 граммаар нэмээһэн байна.

Поршоонхонуудай шэгнүүрые ехээр нэмээхын түлэ тэдэнэртэ хэмэл һүн үүлгагдадаг, үбһэнэй гурил, минеральна тэжээл үгтэдэг байна. Саашадаа түлжүүлэгдэжэ байһан поршоонхонуудай шэгнүүрые сүүдхэдээ 350 граммаар нэмээхэ зорилготойбди. Шахан таргалуулагдадаг гахайнуудые байлгадаг цех ондоо отделенидэ түхеэрэгдэнхэй. Тэндэхи гахайшадшье мүн лэ амжалтатайгаар ажаллана.

Түрүү дүршэлдэ—үргэн харгы

...Зэдын Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ нүхэр ЩЕРБАКОВОЙ үгэһөө

...совхоз(ом)най гахай үсөөн тэжээгдэһэн. Теэд ажахыгаа интен(сификаци)ин замаар хүгжөөхэ зорил(го)... табигдаад байхада, энэ ... һалбарида анхарангүй байж болохогүй. Имагтал гахай олоор ...рилжэ, хонидоо, эбэртэ бодо... олошоруулха хэ юмбибди.

...һа малай олоор гарзалдаг, ...малай һубайрдаг, жэжэ малые ... түлжүүлхэ хэрэгэй хүсэдөөр ...гүй ... дээрэһээ гүрэндэ тушааха түсэб жэлһээ жэлдэ ...дүүргэгдэнэ, саашадаа бүри ...бэрхэшээлтэй болохо. Ушар ... гахай түргөөр олошоруул... ...гахайн мяха ехээр абаха асуу... ...саг соогоо табигдаа гэжэ һанаг...

...ай жэлнүүдтэ гахайн фермэ ... болиһон, фермэдэ хэды шэ... тэжээл гаргашалагдааб гэжэ ...тэри тоологдодоггүй, харин ... һүүлдэл тоосодог байһан. ...ушарта гахайда эдюулэгдэһэн, ...дээшьегүй тэжээл ашагладаг ...он. Тиимэһээ гахайн мяха... өөрынь үнэ сэн айхабтар ехэ ..., ажахыда миил гарза хэдэг ...логдоод, юрэдөө энэ фермые ...а тухай хэлсэжэ захалаа. ...поршоонхонуудаа 35—38 кило... ...болгоод лэ мал шахан тар... ...уулаг совхоздо тушаажа эхилээ. ...КПСС-эй ЦК-гай Февралиин пле... шиидхэбэриие зүбшэн хэлсэхэ... ...бидэнэр ажахынгаа энэ шу... ...һалбариие гээгдэлһээ гаргаха ...табяа һэмди. Гахайн фермэ... ...тэжээл буйлуулха тусхай кух... ...дхэгдээ. Эхэһээ һалгаагдаһан ...поршоонхонуудые һайнаар түлжүүлхэ хэрэгтэ онсо анхарагдаа. Энээнэй ашаар 1965 ондо тус бүриһөө 80—90 килограмм шэгнүүртэй 1000—1200 гахай тушаажа, 800—900 центнер мяха худалдаха аргатайбди. Тиин мүнөө жэлдэ миил 130 центнер гахайн мяхан тушаагданхай.

Энэ жэлдэ ороохо таряанай, тэжээлэй ургамалнуудай бараг һайн ургаса абаһанай эсэстэ гахайн фермэдэ хэрэглэгдэхэ тэжээл элбэг бии.

Саашадаа гахай һайнаар үсхэбэрилхын түлэ түрүү ажахынуудай, ажалай түрүүшүүлэй дүй дүршэл согсолжо, үйлэдбэридэ үргэнөөр нэбтэрүүлхэ шухала. Гахай шахан таргалуулха талаар Улаан-Үдын, Талецкэ гахай шахадаг совхозууд һайн амжалтануудые түйлаһан байна. Тэжээл буйлуулха, тэрэниие гахайда тараажа үгэхэ хүдэлмэриие оньһожоруулха талаар Хүдэриин совхоз баян дүй дүршэлтэй. Эдэ бүгэдые согсолжо, ажахынуудта хэрэглэхэ талаар Хүдөө ажахын продуктнуудые үйлэдбэрилхэ ба бэлэдхэхэ министерство тусхай хэмжээ абаха бэзэ гэжэ найдагдана.

Гидролизно аргаар тэжээл буйлуулха, хэмэл һү бэлдэхэдэ хэрэгтэй болохо шухала зүйлнүүдээр манай управлениин ажахынууд дуталдана. Тиимэһээ һаяар эдэ бүгэдые олоожо үгэхэ эрилтэ табинабди. Мүн малай фермэнүүдтэ электрын хүсэ оруулдаг провода хуушаржа, һэлгэгдэхээр болонхой. Теэд тэрэниие олоожо абахань бэрхэтэй. Эдэ бүгэдэ шухала асуудалнуудта анхарха саг ерээ.

Эрхим тэжээл, һайн байра хэрэгтэй

Хүдэриин совхозой директор нүхэр ЕЛИЗОВЭЙ үгэһөө

Гахай үсхэбэрилхэ асуудалаар иимэ үргэн суглаан үни холын болоогүй. Энэмнай юу харуулнаб гэхэдэ, партиин областной комитет ажахынгаа энэ шухала һалбариие гээгдэлһээ гаргаха талаар онсо анхаралаа табижа байһые гэршэлнэ гээшэ.

Мүнөө жэлдэ манай совхозой хүдэлмэринад нилээд урагшатайгаар хүдэлжэ гараа. Совхозой механизаторнуудай, таряашадай оролдосото ажалай ашаар нёдондоноойхиһоо 2 дахин ехэ гэхэ гү, али 21 мянган тонно шэмэтэ силос, еханхидээ кукурузаар дарагдаа. Үбһэн урда жэлэйхиһээ ехэ бэлдэгдээ. 2,5 дахин ехэ таряа талханай зүйл малай тэжээлдэ үлөөгдөө. Энэмнай таряалангай ургаса эрид дээшэлүүлһэнэй ашаа үрэ мүн. Манай Дунгын бригада гектар бүриһөө 20,8 центнер таряа хүряаһан, 130 центнер хартаабха абаһан байна. Кукурузын ургаса хэзээ хэзээнэйхиһээ һайн байшоо.

Таряанай, тэжээлэй ургамалнуудай ургасын эрид дээшэлһэнэй ашаар ороохоной, хартаабхын, силосэй өөрынь үнэ сэн нилээд доошолоо. Тиигэжэ мал ажалай продуктнуудай өөрынь үнэ сэн хямдаруулха арга бии болоо.

Тэжээл элбэгээр бэлдээд байхадаа, гахай олоор үсхэбэрилхэ аргатайбди. Юрэдөө гахай һайнаар үсхэбэрилжэ эхилээгүйдөө малаа саашадань олошоруулха, мяха ехээр абаха аргагүй гээшэбди. Тиимэһээ манай совхоз эдэ жэлнүүдтэ бүхы абтадаг мяханай хахадыень гахайн фермэһээ оруулха гэжэ шиидэнхэй.

Мүнөө совхознай 346 гол эхэ гахайтай, 243 залуу эмэ гахайтай байна. Жэлэй дүүрэтэр 1200 поршоонхо нэмэжэ абтаха. Тиигэжэ ерэхэ жэлдэ адагынь 6000 поршоонхо түлжүүлхэбди.

Хойто жэлдэ эхэ гахайнуудай тоо 1000 толгойдо хүргэгдэхэ. Гахайн тоо толгой иимэ түргэнөөр олошоруулхын түлэ зохид һайн байра хэрэгтэй байһаниинь элитэ. Мүнөө гахайн нэгэ байра баригдажа дүүрээд, декабриин эхеэр 136 эхэ гахай поршоонхолуулха шэнэ байра ашаглалтада оруулагдахаар.

Гахайн тэжээлдэ силос ехээр хэрэглэдэг болохо зорилго табинабди. Тэжээлэй рациондо 45 процентнь лэ таряа талханай зүйл байхаар хараалагдана. Гансахан энэ хэмжээ бэелүүлһэнэй ашаар 16125 түхэриг алмагдаха юм.

Үнгэрэгшэ жэлэй хүдэлмэриин дүн согсолоод үзэхэдэ, гахайн мяханай өөрынь үнэ сэнгэй 66 процентнь тэжээлдэ гаргашалагдана, 20 процентнь гахайшадай ажалай түлөөһэндэ үгтэнэ. Гахайн тэжээлдэ силос хэрэглэдэг болоходоо абтаһан мяханай центнер бүридэ 7,14 түхэриг алмагдаха ушартай.

Ажахын энэ шухала һалбариие урагшатайгаар хүгжөөлтэдэ зоотехнигүүдэй, ветеринарна хүдэлмэрилэгшэдэй, инженернүүдэй үүргэ тон ехэ. Имагтал ветеринарна һэргылэлгын хэмжээ ябуулгануудай саг соогоо бэелүүлэгдэдэггүй дээрэһээ фермэнүүдтэ элдэб үбшэн тодоржо, илангаяа поршоонхонууд олоор үхэл гарзада ородог гээшэ. Гахайн фермэ дээрэхи хүдэлмэриие үргэлжэдэнь оньһожоруулха талаар инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд ехэ юумэ хэхээр. Мүнөө дээрээ теплогенератор, силос ашаха түхеэрэлгэнүүд, паст буйлуулха машинанууд байхагүй. Байгаашье һаа манай совхоздо хүрэжэ ерэнэгүй.

Совхоздомнай ажал хэрэгээ һайса мэдэхэ, эдэбхи үүсхэлтэйгээр ажалладаг гахайшад олон. Жэшээнь, механизатор Зоглон Чагдуров гансаараа 1200 гахай шахан таргалуулжа байна.

Ерэхэ жэлдэ манай совхозой гахайшад энэ жэлэйхиһээ 2,5—3 дахин ехэ гахайн мяха гүрэндөө тушааха зорилготой. 1965 ондо поршоонхонуудые түлжүүлхэ тусхай байра түхеэрэгдэхэ, 1966 ондо 166 эхэ гахай байлгаха типовой байра баригдахаар хараалагдана. Эдэ бүхы зорилгоёо совхозой коллектив амжалтатайгаар бэелүүлхэ байһандань дамжагүй.

ОЛИМПИИН МҮРЫСӨӨН ТҮЛЭГ ДУНДАА

...ТОКИО, октябриин 15. (ТАСС-... тусхай корр.). Олимпиададa ...ээ үсэгэлдэрэйхиһөө бүришье ...(һ)уун» үдэр болобо: 19 түгэсхэлэй мүрысөөн болоо. Баясхалантайшье, уймаа таһархаалшье ...нууд тохёолдоо.

Олимпиин алтан медальнуудые ... дахин абаһан спортсменүүд ...лэй дээрэ олон бэшэ юм. 26 ...натай москвич В. Иванов иимэ ...малта түйлаба. Академическэ ...болдэлтээр ганса нэгээрээ ...олголгада Иванов ёһотойл ...түрүүшээр урагшаа даб гэжэ ана... ...ябалдаһан ГДР-эй спортсмен А. Хиллые ахин гараа. Тэрэ ...Мельбурнда болон Римдэ түйла... ...амжалтануудаа дахяад дабтаа.

...Хоёр хоёроор һуудаг онгосоор ...гаанда москвичууд О. Тюрин, Б. Дубровский ехэ амжалта ...лаа. Мэргэжэлтэдэй һанамжагүй ...дулаа ... найдангүй, тэдэнэр Америкын хоёр бэрхэ һэлюуршэниие ...лаа, чемпионууд болоо.

...Залуушантай дүрбэн һэлюурэй мүрысөөндэ немец спортсменүүд, залуурщантай хоёр болон наймаан һэлюуршэдэй мүрысөөндэ—США-гай спортсменүүд, залууршангүй хоёр һэлюуршэдэй мүрысөөндэ — канадынхид, залуушангүй дүрбэн һэлюуршэдэй мүрысөөндэ — даниинхид илажа гараа.

Мүнөөнэй табан түхэлэй спортоор мүрысөөндэ И. Новиков, А. Мокеев, В. Минеев гэгшэдһээ бүридэһэн СССР-эй команда илажа гараа. Түс бүридэнь абажа үзэхэдэ, Ференц Терек (Венгри) олимпиин чемпион болоо. И. Новиков мүнгэн, А. Мокеев бронзо медальнуудые абаха болоо.

Римдэ болоһон олимпиадын чемпион Украиныг Сума городто хүдэлдэг багша В. Глубничий 20 километртэ ябагаар ябалгада гурбадахи һуури эзэлээ. Европын чемпион К. Мэттьюс илажа гараа. ГДР-эй спортсмен Д. Линднер мүнгэн медаль абаа.

Зуун метрэй түгэсхэлэй урилдаанда американец Р. Хэйес энэ зайе 10 секунда соо гаталжа, дэлхэйн рекордые дабтаа. Кубын спортсмен Э. Фигуэрола энэ зайе 10,2 секунда соо дабажа, олимпиин түйлалтые дабтаад, мүнгэн медальда хүртөө.

Диск шэдэлгээр американец А. Ортер удаа дараалуулан гурбадахяа олимпиин чемпион болобо. Манай спортсменүүд һулабтар байба. Тэдэнэй нэгэниингье түгэсхэлэй мүрысөөндэ оролсоотүй. Этээл эрхимынь, ленинградец В. Трусенев наймадахи һуури эзэлээ.

190 сантиметр үндэрые харайһан Румыниин спортсменка И. Балаш олимпиин чемпион, рекордсмен болоо. Австралиин спортсменка М. Браун хоёрдохи һуури эзэлээ. Москвагай аспирантка Т. Ченчик гурбадахи һуури эзэлээ. Олон часай турша соо үргэлжэлһэн тэмсэлдэ СССР-эй рекордсменка Великобританиин, Канадын болон США-гай бэрхэ спортсменкэнүүдые булиһан байна.

Гурбан янзын байдалһаа юрын винтовкоор сагаалса буудахадаа, Тбилиссиин спортсменка Ш. Квелиашвили мүнгэн медальда хүртөө. Америкынхид: Г. Андерсон—алтан, М. Гуннарссон — бронзо медальнуудые абаа.

Рапираар хадхалсалгын турнирта манай Галина Горохова дүрбэдэхи һуури эзэлээ. И. Рейте (Венгри) илажа гараа. Х. Меес (ОГК) мүнгэн медаль, А. Раньо (Итали) бронзо медаль абаа.

200 метртэ тамаралгын (брасс) түгэсхэлэй мүрысөөндэ хабаадаһан австралиец Иан О'Брайен энэ зайе 2 минута 27,8 секунда соо гаталжа, дэлхэйн шэнэ рекорд тогтоогоо. Львовой 27 наһатай спортсмен Георгий Прокопенко нүгөөдэһөө 0,4 секундаар гээгдэжэ, Советскэ Союзай болон Европын рекорд тогтоогоо. Манай нүгөө хоёр тамарагшад А. Тутакаев, В. Косинский дүрбэдэхи, наймадахи һууринуудые эзэлээ.

400 метртэ аян соогоо тамаралгаар Дон Шолландер (США) түрүүлээ. Тэрэ энэ зайе 4 минута 12,2 секунда соо гаталаа. Энэ хадаа эдэ наадануудай үедэ 17 наһатай тамарагшын абаһан гурбадахи алтан медаль, гурбадахи дэлхэйн рекорд болоно. 19 наһатай москвич С. Белиц-Гейман наймадахи һуури эзэлээ.

Уһа руу һурэдэг манай басагад шалгаран гараа. Москвагай һурагша Галина Алексеева аранга дээрэһээ уһа руу һурэлгын мүрысөөндэ 96,3 балл абажа, олимпиин бронзо медальда хүртөө. 99,8 балл абаһан Л. Буш (США) илажа гараа. Ингрид Энгель-Кремер (ОГК) мүнгэн медальда хүртөө. Түгэсхэлэй мүрысөөндэ москвагайхид Н. Кузнецова, Т. Джонеева долоодохи, арбан хоёрдохи һууринуудые эзэлһэн байна.

ХИЛЫН ЦААНАҺАА
ТЕЛЕФОН • ТЕЛЕГРАФ • РАДИО

Джонсон үгэ хэлэбэ

НЬЮ-ЙОРК, октябриин 15. (ТАСС). США-гай президент Джонсон Нью-Джерси, Пенсильвани болон Нью-Йорк штадуудаар һунгалтын урда тээхи аяншалга хэхэдээ, США-гай гадаадын политикын асуудалнуудаар Нью-Йоркын «Уолдорф-Астория» гэжэ отель соо болоһон обед дээрэ үгэ хэлээ. Хэрбээ США-гай президентын тушаалда һунгагдаад байгаа һаа, өөрынгөө мүнөө бэелүүлдэг гадаадын политическэ хараа шэглэлые хүсэдөөр саашадань үргэлжэлүүлхэб, тусхайлбал, «Атлантическа харилсаа холбоо» бэхижүүлхые, Азидахи «союзническа уялганuудаа» үргэдхэхые эрмэлзэхэб гээд Джонсон шагнагшадые найдуулаа.

Гадаадын политическэ асуудалнуудта, тэрэ тоодо социалис гүрэнүүдтэй, хүгжэжэ эхилһэн оронуудтай байгуулагдаха харилсаануудта угаа шадамар һайнаар хандахые Джонсон уряалаа. Тиихэдээ США-гай союзнигуудай һанамжые саг үргэлжэ анхаралдаа абалсадаг байхаб. Ядерна туршалгануудые зарим зэргээр хорихо тухай Москвагай договорые болоотой ябуулга болоно гэжэ нэрлэхэ зуураа, «шахардуу шанга байдал һуларуулха, буу зэбсэг яаралтайгаар түхеэрэлгые зогсоохо зорилгоор саашанхи бүри найдамтай алхамуудые хэхэ саг ойртожо байна» гэжэ хэлээ.

МНРП-гэй ЦК-гай ээлжээтэ пленум зарлагдахань

УЛААН-БААТАР, октябриин 15. (ТАСС). «Үнэн» газетын мэдээсэһэнэй ёһоор МНРП-гэй ЦК-гай ээлжээтэ пленум 1964 оной декабрь һарада болохонь. Партийно-гүрэнэй хиналта һайжаруулха талаар хэмжээ ябуулгануудые, 1961—1965 онуудта арадай ажахы болон соёл культурые хүгжөөхэ түсэбтэ зарим хубилалтануудые оруулха тухай, 1965 оной түсэб дүүргэлгээр партийна организацинуудай бэелүүлхэ зорилгонууд тухай асуудалнуудые пленум зүбшэн хэлсэхэ юм.

Италиин компартиин ЦК-гай пленум хүдэлмэреэ дүүргэбэ

РИМ, октябриин 15. (ТАСС). Италиин коммунис партиин Центральна Комитедэй, Түбэй хиналтын комиссиин нэгэдэмэл пленум эндэ үсэгэлдэр үдэшэ хүдэлмэреэ дүүргээ. «Уласхоорондын коммунис хүдэлөөнэй асуудалнууд тухай» ИКП-гай хүтэлбэриин болон секретариадай гэшүүн Энрико Берлингуэрэй элидхэл зүбшэн хэлсэһэнэй һүүлээр пленумэй баталан абаһан резолюци соо иигэжэ хэлэгдэнэ: «Центральна Комитет, Түбэй хиналтын комисси хадаа элидхэлые һайшаагаад, партиин политическэ ажал ябуулга, тэндэ болоһон зүбшэн хэлсэлгэнүүдтэ, мүн бэлэдхэлэй комиссиин декабриин 15-да эхилхээ байһан хүдэлмэридэ хабаадалгада хамаатай дурадхалнуудые бэелүүлхыень партиин хүтэлбэридэ даалгаха. Эдэ дурадхалнууд элидхэл соо найруулан хэлэгдэһэн байна».

Удаань эмхидхэлэй асуудалнуудаар ИКП-гай генеральна секретарь Луиджи Лонго тобшо элидхэл хээ. «Ринашита» гэжэ недели бүридэ гарадаг журналай главна редактораар Джан карло Пайетту гэгшые пленум Лонгын дурадхалаар нэгэн дуугаар һунгаһан байна.

—□●□—

Хамтын заседани

КАИР, октябриин 15. (ТАСС). ОАР-ай болон Ирагай нэгэдэмэл президентскэ советэй хоёрдохи заседани Кубба ордон соо боложо, президентнүүд Насер болон Ареф түрүүлэгшэнэрээр һуугаа. ОАР-ай болон Ирагай хоорондохи нэгэдэлые бэелүүлхэ хэмжээ ябуулганууд зүблөөн дээрэ хэлсэгдээ ёһотой гэжэ нютагай журналистнууд тоолоно.

—□●□—

Англида бүгэдэ ниитын һунгалта эхилээ

ЛОНДОН, октябриин 15. (ТАСС). Парламентын бүгэдэ ниитын һунгалта мүнөөдэр Англида эхилээ. Общинануудай палатын 630 депутадууд һунгагдаха юм.

Удаадахи табан жэлэй турша сооороной хоёр гол политическэ парти болохо лейбористскэ, консервативна партинуудай алиниинь засагаа гартаа барижа байхаб гэһэн асуудал һунгалтын үедэ шиидхэгдэхэ байна. Консерваторнууд һүүлшын 13 жэлэй туршада засагаа барижа байгаа гэжэ мэдээжэ.

Совет космонавтнууд Москвагай Улаан талмай дээрэ. Зүүн гарһаа—К. П. Феоктистов, В. М. Комаров, Б. Б. Егоров.

ТАСС-ай фото.

Һайн даа, Валентина!

Зураглал

Үбэлэй янгинама хүйтэн, харанхы үдэшэ. Шэмэрүүн һалхин хашаатай баруун тээхи хүр дээгүүр шуухиран эшхэрнэ. Гэртэ хэдэн зон жаахан басагые алдангүй гэтэнэд. Басагаханшье һунажа унашанхай, нюдөөшье неэнэгүй, хүдэлнэшьегүй, харин гансал сээжынгээ оболзотор хүндэ хүндөөр амилна. Ехэшүүлэй эсэнги, һанаагаа зобонги шэг шарайнууд, хон жэп байдал. Худанай эрьедэ оршоһон энэ жаахан гэр соо хүндэхэн байдалай тохёолдоһые гэршэлнэ.

Үүдэн түрд гэжэ, эхэнэр түргэн газаашаа гарашана. Гэшхүүр дээрэһээ баруулжаа харахадань, анилзан байһан зайн галнууд бүришье холо шэнги үзэгдэнэ. Нюурыень шэрбэжэ байһан шэрүүн һалхинһаа, али магад тохёолдоһон байдалһаа тэдэнэр тиимэ холо шэнги байжаш болоо. Зүгөөр эхын зүрхэн: «Яба, яба» гэһэн шэнгеэр дээрэ дээрэһээ сохилно. Гэртээ оробо. Нөөхил зандаа. Эхэншье тэндэ үлгөөтэй байһан телогрейкэ углаад, томо сагаан пулаад толгойдоо хаяад, гарахынгаа урда басаган дээрээ ошожо, магнайень барина. Тингээд тэндэ байгшад тээшэ нэгэ нэгээр харахадань: «Би ябааб. Хаража байгаарайгты» гэһэн үтэнүүд нюдэндэнь үзэгдэхэдэл гэнэ.

Тухэригтэ оршодог хониной байраһаа баруулжаа Могсохон хүрэтэр хоёр модонһоо саана үгы юм. Эгээлэй үдэр «хоёр паарааа» талгюулбал, хори минутал ябаха. Харин мүнөө харанхы һуни һалхи һүрин ябаһан Марфын Зоядо энээхэн зай ухаангүй холо шэнги байгаа.

Час тухай үнгэрһэн хойно нөөхи хонишоноймнай гэртэ сэн бүн, уурал һаарал болошоһон Зоя доктор басаган хоёр орожо ерэбэ. Тэндэ байгшадай досоо багаха нам болоно. Харин басаганай байдал хүндэ. Доктор һудалыень барина. шагнана, халууень хэмжэнэ. Уданшьегүй тариба.

— Үдэр сразу ошохо байгаат. Юундэ иимэ бороор байна гээшэбта, — тээд, тэрэ гэнтэ үгэлбэ. Теэд хэншье харюусанагүй.

Тэрэ һуни эдэнэрэй хүл дээрээ байжа хоноһые, эмнэгшын хэһэн арга. басаганай хажууда һуужа хоноһые бэшээдшье яалайб, зүгөөр эдэ зоной тэмсэл миин һалаагүй, үбшэлһэн үхибүүнэй халуунинь үглөөгүүр тээшэ буужа, тэрэ нюдөө хараһан юм. Басаганай эхэ Зоядо, тэндэ байгшадта энэ мартагдашагүй баяр асараа.

Могсохондо (Чисаанын совхозой хоёрдохи фермэ) хоёр жэл хахадай саада тээ залуу Валя басаган эмнэгшээр томилогдон ерэбэ. Тэрэ үдэшэ орой ерэһэн аад, үглөөгүүр эртэлэн боложо, тосхониие шэнжэхэ, хараха гэжэ үйлсэдэ гараба. Харин бүри үдэшэ хамаг айлаар һураг тарашанхай.

Үдын хойно зүүн тээһээ «Юмдылыгэй ахай» гэлсүүлдэг ная наһатай Гармын Галсан ямаан һахалаа хүдэлгэһөөр ерэжэ, конторын урдахи эмнэлтын гэртэ орено. Зугаахин ерэһэн байгаа хаш, үнишье болонгүй гараад тэндэ байгшадта:

—Баһал хэнээ эльгээ юм. Эдэ бөөрээл арилна ааб даа,— гээд, ябашаба.

Үбгэжөөл нигэжэ хэлэхэ эрхэтэйшье байгаа. Могсохондо энээнһээ урагша элдэб эмнэгшэд ерэдэг, олонхинь үни болонгүй ябашадаг байгаа ха юм. Теэд Валя басаган энээниие мэдээшье бэшэ. хүнүүд өөр тухайнь иимэ үгэнүүдые хэлсэнэшье гэжэ мэдээгүй, аали намдууханаар лэ ажаллажа эхилбэ.

Валентина Овчинникова зондо абаһаар лэ ондоохоноор харагдадаг болобо. Ямаршье хүнөөр ойлго боли, хуха нуга хөөрэлдөөд байха, үбшэнтэндэ налагай зохидоор хандаха, энэ тэрэ юумэнһээ жэрхэжэ байжа аашалхагүй.

Хүдэлмэриинтөө үдэрые тусхай хэмээр, нэгэл саг соо үнгэргэхэ гэжэ оролдобо. Түрүүшын үдэрһөө пунктаяа нэгэ сагта тайладаг, хаадаг болобо. Саг соогоо айлаар ябажа, үбшэнтэндэ туһа хүргэхэ, үбшэ сараха, ариг сэбэр сахиха ажал ябуулха. Тиихэдэ хээрын малшадые эрьежэ, арбан хоног соогоо нэтэ үдэр ябадаг. Ариг сэбэр ёһоор сахинагүйт гэжэ Могсохоной адагай, Тухэригэй хонишодые, Улааха аралай һаалишадые түрүүшэгээр нилээдгүй хүлгүүлһэн байха. Хожомоо Валиин ерэхэдэ тэдэнэр гайхажа, шэлээрхэжэ байдаг болоһон юм.

...Сагаан-Нуурай гүүртын ухэршэн Лудан абга хабарай дулаахан үдэртэ махалуулжа, хүнгэн хүйсаһаар ябаад, үдэшэ гэртээ унама юумэн ерээ һэн. Һуни тээшэ бүришье муудажа, юу хэхэ бодоһоншье. Харин гэнтэ доктор Валя бии болошонхой, сээжыень шагнажа байгаа һэн. Тэрэ һуниндөө басаган холо ошонгүй һахижа хоноод, үглөөдэрынь «Скорая помощь» машина асаржа, түбэй тосхондо абаашаа. Саашаа больница абаашаха гэхэдэнь, Лудан абга таһа арсажа: «Аргалхал һаа, өөрөө аргала» гэһэн гэхэ. Хайшан гэхэб, наһатай зон нэгэл ондоотой. Арбаад хоногто аргалжа, Валя малшаниие гэртэнь ябуулаа.

Валиин намтар богонихон, мүнөөнэйл жиирэй залуушуулай. Дээдэ-Тайлса һууринда өөдөө болоһон, арбан класс дүүргэһэн. Һүүлдэнь Улаан-Үдын медучилищи дүүргэмсээрээ, Могсохон ерэһэн. Комсомолка. «Багаханһаа доктор болохоб гэжэ шэбшэжэ ябадаг һэм»,—гээд, нэгэтэ тэрэ намда хөөрөө һэн. Мүнөө энэ залуухан ород басаган һайн һайхан сэдьхэлтэй байһан дээрэһээ Могсохоной буряадуудай зүрхэнэй дура буляаба ха юм.

Үнгэрһэн зундаа Валя амаралтада гаража, нютагаа ошоһон хойнонь эндэхид Валимнай ерэхэ гээшэ гү, тиишээ байшана аа гү гэжэ ехэ һанаагаа зобожо байһан.

Бүри һаяхан үглөөгүүр Валя медпунктһаа гаража ябаба. Урдаһаань хэдэн хүнүүд угтажа, «үзэжэ үгыш» гэлдэнэ. Валя «үбшэн хүниие үзөөд, мэнэ гэһээр ерэхэб» гэхэдэньшье шортоо... хи Гармымнай Галсан, наян ... наһата, ханшыдаад һалан... Тиихэдэнь Валя энеэгээд лэ ... хяа һажарһаар хойноһоонь я... саа һэн. Нигэжэ байһан зондо ... гэхэбши? Валиие муушалаа ... эгээл мүнөө Галсан үбгэн тул... раарда гүбижэ болохо бшуу.

Үдын хойно һургуулида о... ходом, Валя баһал эндэ ерэн... үхибүүдые үзэжэ байба.

—Валентина Николаевна ... фылактикын үдэр алдахагүй ер... даа, —гээд, һургуулиин дире... Иван Прокофьевич Суворов ... тойгоор хөөрэбэ.

...Боро хараан болошо, Ху... гол дээгүүр харлажа бай... ой модон түглыжэ харагдана. ... үеэ хойто бүлэг айлнуудай ... сэдэ Валя бии болоно. Гэртэ о... жо, үбшэлһэн эхэнэрые үзэна...

—Халуунтнай буураа. Нөө... эмээ уугарайгты, үглөөгүүр ер... тарихаб, —гээд, тэрэ пальт... үмдэнэ. Тэндэ байһан хүн тэ... хэлэн:

—Үгы Валя.. сай уугаад ... рыш,—гэбэ.

—Спасибо... Ябаа,—гээд, ... буряадые холин энеэбхилээд, ... линн гараха тээшээ зайдахад... үдэр медпункт соо стол дээр... «Русский-бурятский разговорни... хараһанаа һанаандаа оруулаа ...

Газаа бүри харанхылан. В... басаган зүүлжээ мүнгхаад, хо... доһоор харагдахаяа болино...

Н. ГАЛДАНОВ.

Цэдэн ГАЛСАНОВ.

СЭСЭН, МЭРГЭН, БААТАР ГУРБАН

Намуу сэсэгээр намжаархадань талынгаа,
Наранай гараха зүгые зүгнэн барижа,
Нашан гүйгөөшэдөөр хнидэн урилдадаг,
«Нараяа буляалдан», ниидэн дабхилдадаг

Урдын һайхан угжаһан заншал бии юм,
Урдышньше һаа, хуушардаггүй ёһон бии юм.
Гүрэл Нарандаа түрүү зэргээр хүрэхэ гэжэ,
Түмэн жаргалаа үглөө эртээр үзэхэ гэжэ,

Инаг дураяа үшөө дахин шалгаха гэжэ,
Эрэ зоригоо, нэрэ түрэсэ баталха гэжэ,
Мүган заншалаа үнэн байдал болгоһоор,
Үгһаа уг, үеһөө үе дамжан ерээбди.

Тиин мүнөө совет сэсэд, мэргэд, баатарнууд
Тэнгэриин хаяа һэхээд, замбуулин руу шунгаад,
Аха дүү Братскын галһаа алтан мүшэды бадаргаа,
Амгалан эбтэ байдалай совет нара яларгаа.

Хойно хойноһоон манай жэгүүртэ космонавтнууд,
Хоёрой хойноһоо гурбуулан, гурбанай хойноһоо арбуулан,
Дэлгэр замбиин һуни болодоггүй үдэр өөдэ,
Дээшээ, дээшээ, заха хизааргүй үндэр оодэ,

Түрэл Нарандаа түрүү байгаар хүрэхэ гэжэ,
Түмэн жаргалаа түрын дуугаар эдлэхэ гэжэ,
Үрдилдэн, тэбэрилдэн, озолдон урилдана.
Нарын арбан табанай дүүрэн шарай мэшэсэнэ.

Нара гэдэг ойроо хүрэгдөөгүй абхаймнай
Банаанай, инагай, зохёолшын зоболго соо,
Наран Хүхын һайхан хошон аялга соо
Һая болотор эсэтэрээ магтуулаа хамнай,

Һанаархаһыемнай эшэтэрээ хадуугаа хамнай...
Харин мүнөө һайхан Наран—«Восход»—гараа!
Хамаг дэлхэйдэ халуу татан, сэсэг яларгаа.
Замбуулинда Сэсэн, Мэргэн, Баатар гурбан ниидээ,
Зуугаад саянь золдоо сасан, замдаа бэлдээ!...

ГАЗАР НЮТАГАЙ НЭРЭ ТОМЬЁОНУУД

Дайда талын, хада уулын, гол горхолой болон һуурин тосхонуудай нэрэнүүдэй зариманиинь үгынгөө удхаар буряад хэлэн дээрэ ойлгогдодоггүй.

Яахадааб гэхэдэ, Зүүн Сибириин топонимическэ нэрэ томьёонууд ехэнхидээ монголһоо гална, түүрэг болон тунгүүс үгсаатанай хэлэнүүдтэ хабаатай үгэнүүдээр хэзээ заяанда нэрлэгдэшэһэншье байгаа һаа, эдэ байгаалиин нэрэ томьёонууд манай мүнөө үсын саг хүрэтэр ерээ.

1. **Сутай** гэһэн нэрэ хадаа су-гэһэн үгын һуурнһаа -тай залгалта абажа бүридэһэн байна. **Су-** гэһэн үгын һуури түүрэг хэлэн дээрэ «уһан» гэһэн удхатай. Иихэдээ **Сутай** гээшэмнай уһатай гэһэн удхатай болоно.

2. **Түгнэ** гэһэн горхоной нэрэ монгол үгсаатанда бүри дээдэ үедэ байһан **«тээрихэ, тэнэхэ»** гэһэн удхатай **түгнэхэ** үгэһөө гараа гэмээр.

3. **Тамча** болбол **там** гэһэн үгын һуурнһаа -ча(-ша) гэһэн залгалтаар бүридэһэн гэлтэй. **Там** хадаа уйгар болон туркмен хэлэнүүдтэ «тохонижоһон байра», «бүхэ хаалгатай, үнлэр бүдүүн ханатай дүрбэлжэн түхэлтэй гэр байра» гэһэн удхатай байна. Эндэ хадаа урдань тиимэ байратай түүрэг үгсаатанай һуурин байжа болоо.

4. **Иро** гэһэн горхоной нэрэ хадаа **ир-** гэһэн үгын һууритайнь лаб. Юундэб гэхэдэ, иимэ үгын һууритай гол мүрэнэй нэрэнүүд Дунда Азидашье, Зүүн Сибирьтэшье, Монголдошье бии, жэшээлбэл: Иргис, Ирсу, Иркуль, Иркут, Иро, Иржыш г. м. **ир** гэһэн үгын һуури казах хэлэн дээрэ «гол мүрэнэй тохой» гэһэн удха асарна. Узбек болон туркмен хэлэнүүдтэ **ирмак (ирмок)** гэдэг үгэнь «гол», «голой тохой» гэһэн удхатай.

5. **Алтай** гэжэ монгол үгсаатанай «баян үндэр хадын бэлшээри» гэһэн удхатай үгэ аад лэ, үгынгөө тухэлөөр түүрэг үгсаатанай **алатау** «алаг эреэн хаданууд» гэһэн үгэтэй дүтэрхы бшуу. Тиихэдээ **Алтай** гээшэмнай удхынгаа талаар болоходоо, түүрэг үгсаатанай үгэ гү гэмээр.

6. **Хяра**. Энэ үгэ хадаа буряад хэлэндэ «хадын толгой, нюруу» гэһэн удхатай аабза. Бэшэ хэлэнүүд дээрэ энэ үгэ **хира, хара, гара, кара** гэһэн тухэлтэй, «хада, шулуун», «хадын толгой, нюруу» гэһэн удхатай байдаг. Жэшээлхэдэ: Дунда Азида, Казахстанда **кара, гара, хара, хира** гэһэн хадын нэрэ томьёодо оролсодог үгэ хадаа «хадын толгой, нюруу» гэһэн удхатай юм. Энэ үгэ баһа санскрит хэлэн дээрэ **гири** гэжэ байгаад. **«хада»** гэһэн удхатай. Ород хэлэнэй **гора** гээшэтэй баһал дүтэрхы гэхээр байна.

7. **Тунка**. Энэ үгэ хадаа «тунга» гэһэн үгэһөө бүридэжэ, «тунга газар» гэһэн удхатай болоо гэмээр.

8. **Ангар** гэжэ мүрэнэй нэрэ хадаа эвенкын хэлэндэ «ангай аман бахалзуур» гэһэн удхатай үгэһөө гараа.

9. **Ашанга** гэһэн тосхоной нэрэнүүд буряадта хаана яанашье олон дайралдадаг. Энэ үгэ хадаа эвенкын хэлэндэ «жалга, ганга» гэһэн удха асарна. Энээнһээ гадна, **Сэлэнгэ, Хэжэнгэ** гэхэ мэтэ топонимын нэрэ томьёонууд тунгүүс хэлэнэй үтэнүүд болоно.

У. Ж. ДОНДУКОВ.

КОСМОНАВТ ЮУ ЭДИДЭГ БЭ...

„Замбуулинай меню" тухай

«Восходой» экипажай замбуулинай эдеэ хоолой хэм хэмжүүрые В. Ф. Быковскиин, В. В. Николаева-Терешковагай хэрэглэһэн менютэй жэшэбэл, дан ехэ хубилалтада ороогүй. Тингэбэшье, түрүүшынхидэйнь дүй дүршэл һайса хараада абтаһан байха гэжэ медицинын эрдэмэй кандидат **И. Г. Попов** ТАСС-ай корреспонденттэй хөөрэлдэхэдөө мэдүүлбэ. Космонавтнуудай эдеэ хоолдо ородог блюдэнүүдэй ассортимент үргэдхэгдөө. Үрэ жэмэсүүдтэй холиһон творогой зүйл анха түрүүшынхеэ хэрэглэгдээ. Энэнь пюрегэй түхэлтэйгөөр бүйлуулагдаад. алюминиевэ орёолто соо эмхилэгдээ. Тиихын хажуугаар удаан байнгүй гутадаг апельсин үгтэхээ болиһон байна. Мүн ростбиф түрүүшынхеэ хэрэглэгдээ. Шарагдаһан мяха багахан хэһэгүүд болгон отолоод, полимер плёнко туулмагхануд соо хэгдээд, агаарынь шахагдажа гаргагдана. Колбасагай рецепт үлэ мэдэг хубилгагдаа: өөхэнинь бага болгогдожо, шэмэтэй белогуудынь нэмээгдээ. Халта сонгоогдоһон колбаса «Восходой» борт дээрэ үгтөө.

Космонавтнуудай хоолдо ородог витаминууд шэнэ гуримаар бүйлуулагдаад, поливитаминай таблеткын түхэлтэйгөөр менюдэ оруулагдаа. Тиигэһэнэй ашаар гутасагүй, шэнгэсэтэй болоһон байна.

Замбуулинай «Восход» онгосын экипажай обед, завтрак, ужин урдынхиһаа ондоогоор эмхилэгдээ. Эдеэ хоолой зүйлнүүдтэй целофан туулмаг бүхэн гоё һайхан гаршагтай, энэнь эдеэнэй реклама гэхэ гү, али манай үгөөр хэлэбэл, «хоолдо дуратай болгодог стимулятор» болоно. Замбуулинай обедэй үеэр: 1. Тахяагай шарамал филе. 2. Үрэ жэмэсүүдтэй холиһон творог. 3. Шэнинсын хилээмэн. 4. Шэнэ яблока. 5. Витаминуудтай драже «үгтэдэг» байгаа.

Космонавтнуудые үшөө юугээр хүндэлөөб? Гутаагүй лимон, досоогоо жэмэстэй пирожки, «советский» гэжэ сыр, шабгадаг карамель, тугалай шарамал мяхан, «лимонные дольки» гэжэ мармелад, һүтэй кофе, жэмэсэй шүүһэн, кетагай икра гэхэ мэтэ бии ба... Вобло загаһанай нюрган ... хоолойнь рационодо нэмэ... гэжэ медигүүдэй мэдээсэх... «Восход» одон-онгосын эки... жай гурбан гэшүүн план... ехээр хүхиһэн байна.

Ниидэлгын эхилхэһээ 1 су... хэ урид космонавтнуудта «... буулинай рацион» дурадхаг... һан. Юундэб гэхэдэ, тэдэ... бэе махабадайнь иимэ тэжэ... дэ «дадажа» үрдихэ бшуу. К... монавтнууд иимэ ажагла... хээ. **В. М. Комаров**: «Завт... амтатай, яһала хүрэхөөр ... ба. Һайнта даа!». **Б. Б. Егор...** «Һайнта даа! Үгаа һайн ... трак байба». **К. П. Феоктист...** «Завтрак һайн байба. М... һанахада, конфетэ хэрэггүй ... Теэд энээниие экипажай ну... гэшүүдэй эрид «буруушаа... хань» дуулдаа.

Газар дээрээ байхадань «... зарай» хоолһоо замбуули... рационодо орохо хүрэтэр... үедэнь, саахартай халуун ... нэмээгдэһэн юм. Энэнь эде... хоолой шэнэ нормодо «дада... гада» туһалаа.

Космонавтнууд замбуу... руу мордохынгоо урда тэхэ... үглөөнэй хоол эдиһэн бай... Конфетэ хэрэгтэй гү гэһэн ... салдаан эгээ тэрэ үеэр боло...

Ерээдүйн космонавтнууд... эдеэ хоолой меню тухай тод... хой хөөрэлдөөн хожом боло... Тингэбэшье мүнөө иимэ тобш... лол хэмээр байна: замбуули... хоол бүйлуулдаг мэргэжэлт... зүб хараа баримтална. Э... хоолой шэмэнь суудхэ ... 2800 шахуу калори боло... Энэнь бэе махабадай эрилт... хүсэд хангахаар. 120 гра... белок (менюгэй гол хуби), 10... грамм өөхэ тоһон, 300 грам... углевод замбуулинда гараһа... бэе махабадай амидаралда ях... ла хүрэхэ байха. Совет кос... навтнуудай оло дахин шал... жа туршаһанай ёһоор, 4 дах... хооллохо гурим (түрүүш... завтрак, хоёрдохи завтр... обед, ужин) яһала таарамжа... гэжэ һанамаар. Гэхэ зү... энэмнай эгээн юрэнхы ... шололнууд болоно гэжэ даб... хэлэхэ байнаб. Замбуулин... менюе бүри һайн болгохын ... ла ехэ хүдэлмэри хэгдэхэ з... гэтэй.

(ТАСС).

СЭМБЫН ФАБРИКЫНХИДАЙ ҺАЙНДЭР

Мүнөөдэр нарин сэмбын фабрикын коллективтэ баярай үдэр болобо. Эгээл гурбан жэлэй саада тээ энэ үдэр Улаан-Үдын нарин сэмбын фабрикада коммунис ажалай коллективэй нэрэ зэргэ олгогдоһон байгаа.

Гурбан жэл. Коллективэй ажабайдалда энэ тиимэ ехэ удаан болзор бэшэ. Харин эндэмнай ямар ехэ хубилалта болоо гээшэб! Нэгэ үедэ фабрикын нэхэн гаргадаг сэмбэ хүнүүдые һонирхуулдагшьегүй байгаа. Харин мүнөө тус фабрикын продукци ганса Эхэ орон дотороо бэшэ, олон харийн гүрэнүүдтэ мэдээжэ болонхой. Брюссель городто үнгэргэгдэһэн уласхоорондын выставкэдэ фабрикын нооһон бүд һайшаагдаа һэн. Фабрикын продукциие Эхэ ороноймнай 89 баааза абадаг болонхой. Нимэл даа, коммунис ажалай предприятиин түйлаһан амжалта!

Амжалта өөрөө миин ерэлэггүй һэмнай. Хүдэлмэришэдые зүбөөр хүмүүжүүлһэнэй, үйлэдбэриие хүтэлбэрилгэдэ олоор хабаадуулһанай ашаар амжалта түйлагдажа эхилээ.

Сэмбэ нэхэгшэдые һайндэроор, түрэһэн үдэрөөрнь амаршалха, нүхэр ёһоной туһаламжа хүргэхэ, өөрынь ажабайдалаар ходо һонирхохо гээшэ тус коллективэй ёһо заншал болонхой. Нүхэдэйнгөө халуун анхаралаар хүреэлэгдэһэн хүн бүхэн даажа абаһан ажалдаа үнэн сэхээр хандадаг, энэ анхаралыень харюулха гэжэ оролдодог.

Фабрикын коллективтэ түрүүшынхеэ ороһон хүн бүхэндэ хүдэлмэриинэл нүхэр ёһоор хандадаг, туһаламжа хүргэдэг, залуушуулые зүбөөр хүмүүжүүлдэг. Эбтэй эетэй коллективэй дунда ороһон залуу хүдэлмэришэн фабрикын ёһо заншалда дададаг, нүхэдһөө гээгдэнгүй ажаллаха гэжэ оролдоно.

Эбтэй эетэйгээр, булгадаа нэгэнэйнгээ түлөө, нэгэниинь бултанайнгаа түлөө гэһэн ёһо заншал баримталан ажаллахада ехэ амжалта түйлагдана.

ШЭНЭ МАШИНАНУУД

«Гэр бүлын автомобиль» тушаа ямар олон хөөрэлдөөнүүд гарагша гээшэ һэм? «Запорожец» гэжэ заахан машинын түрүүшын моделиин бүтээгдээд, энэ машинын һаяхан гараад байхада, баһа шэнэ модель бии болобо. Энэмнай «ЗАЗ-966» гээшэ. Машинын бүхээг, кузовынь шэнэлэгдэн хэгдээ. Тэрэнэй түхэлынь «Москвич-408» гэһэн шэнэ машинаһаа заахашье дутанагүй, үшөө гоё байхаяа ядахагүй.

Шэнэ «Запорожецой» һая бүтээгдэжэ ядажа байхада, хүдөө нютагуудта ябаха шэнэ машина бүтээгдэбэ. Энэмнай «ЗАЗ-969» гээшэ. Дүрбэн мөөрөөрөө зүдхэдэг, 27 мориной хүсэтэй, жолоошон, һуужа ябаһан хүнүүдые тоолонгүйгөөр хэлэхэдэ, 250 килограмм ашаа зөөжэ шадаха юм. 100 модо зам харгыда 9 литр бензин галдажа, машина часай 70 модо гүйжэ шадаха. Хүнүүдэй һуужа ябаха һандалинууд хойшоо хэбтүүлэгдэдэг.

СССР-эй барилганууд дээрэ суурхаһан «МАЗ-504» гэһэн түхэлэй машинануудые Белорусска заводууд гаргана. Энэ машина 22 тонно ашаанай прицеп шэрэжэ шадаха. Час соо 75 модо хүрэтэр гүйхэ. Холын харгыда жолоошодой һайнаар ябахын, машина соогоо амархын тула һайн түхеэрэлгэнүүд хэгдэнхэй. Машинын кабинын хойто талада унтаха газар бии. Үшөө үлгэгдэмэл орон, шэрээ табижа болохо. Белоруссиин конструкторнууд һаяхан шэнэ машинануудые зохёобо. Тэдэнь 45, 65 тонно ашаа шэрэжэ шадаха.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 1. Шэнэ «Запорожец» «БелАЗ-540» хоёр зэргэлээд байна. 2. Хүдөө нютагуудаар гүйхэ шэнэ «Запорожец» машина.

АПН-эй фотонууд.

Энээниие мэдэхэ гут?

ДЭЛХЭЙН ЭГЭЭН ЖЭЖЭХЭН ОРОНУУД

АНДОРРО. Зүүн Пиренейнүүдтэхи уулархаг орон. Тэрэнэй газар нютагайнь хэмжээ—453 дүрбэлжэн километр болодог. Хүн зонойнь тоо—6 мянга шахуу. Һүүлэй 800 жэлэй туршада Андорро нэгэшье дайн байлдаанда хабаадалсаагүй. Энэ орон сэрэгшьегүй юм.

ГИБРАЛТАР. Энэ гүрэн Пиренейн хахад аралай урда захада оршодог юм. Газар оронойнь талмай —5 дүрбэлжэн километр. Хүн зонойнь тоо—25 мянга шахуу болодог. Энэ орон Европо түбидэхи Англиин һүүлшын колони. Сэрэгэй шухала бааза болоно.

ВАТИКАН. Энэ хадаа Италиин ниислэл Рим хото дотор оршодог гүрэн. 1929 ондо байгуулагдаһан юм. Ватиканай эзэмдэдэг газарайнь талмай 44 гектар. Зониинь — нэгэ мянга шахуу хүнтэй. Зуугаад хүниинь полицида алба хэдэг.

САН-МАРИНО. Эрьен тойрон Италиин газар нютагаар хүреэлэгдэнхэй. Газар оронойнь хэмжээн—61 дүрбэлжэн километр. 16 мянган хүн зонтой. 1943 онһоо хойшо тус республикые хоёр захиргаша-капитанууд зонхилон захиржа байдаг байна. Сагдаа полицинуудаараа (энэ орониие хүн зонойнь тоогоор сасуулан үзэхэдэ) дэлхэйн бусад гүрэнүүдэй дунда түрүү һууринуудай нэгые эзэлдэг байха юм.

ЛЮКСЕМБУРГ. Эзэлдэг газарынь—2,6 мянган дүрбэлжэн километр. Хүн зонойнь тоо 316 мянга. Оронойнь хойто зүгэй хилэһээ урда захын хилэ хүрэтэр машинаар нэгэ час арай хүрэхэгүй саг соо ябаад гаталдаг байха юм.

МАЛЬТА. Средиземно далай дээрэ оршодог бээ дааһан гүрэн. Энээнэй газар оронойнь талмай 318 дүрбэлжэн километр. Зониинь — 350 мянган хүн. Газар оронойнгоо хэмжээгээр хүн амитанайнь тоо (нэгэ дүрбэлжэн километр газар дээрэ 890 хүнтэй) бусад тарбаган оронуудайхиһаа нилээд олон байна.

ГУАМ. Номгон далайн баруун хуби хэһэгтэхи США-гай эзэмдэдэг орон 534 дүрбэлжэн километр газартай. Гражданска зонойнь тоо —35 мянган хүн болоно. Далайн сэрэгэй болон агаарай сэрэгэй баазануудтахи өөрынгөө сэрэгшэдэй тоо бүридхэл тухай Пентагон абяа шэмээ гарадаггүй юм.

Туһатай зүбшэл

★ Заримдаа гэрэй ээзд нэг... ды хоногоор ондоо тээшээ ... Тэрэ үе соо сэсэгынь уһал... байхагүй. Ургасын хатажа ... хогүйн тулада иимэ юумэ ... болохо. Хүнэгтэй уһа табу... һандайбша дээрэ табяад, т... тойруулан, шала дээрэ го... той сэсэгүүдээ һуулгагты. Х... тэй уһан соохоо газар дээрэ ... һан горшоогтой сэсэгэйнгээ ... руу бүдүүн аад, үлүүсэ... бэшэ нооһон утаһа гү, али ... гархан марли татаха. Тэр... дамжажа уһан сэсэгэй шоро... ороходонь, тэдэ ургамалнууд ... гандахагүй байна.

Редакторай орлогшо
Ц. Ц. ЦИБУДЕЕВ.

Манай адрес, телефонууд

АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: гор. Улан-Удэ, улица Ленина, 35. Телефоны: редактора—23-67, зам. редактора—38-42, зам. редактора—35-84, секретариата—27-3... отделов: сельскохозяйственного производства и партийной жизни—47-59, 35-14, промышленного производства и партийной жизни—48-89, 33-61, корректорская—35-95.

Улица ЛЕНИНА, 26. Телефоны отделов: идеологически... —24-74, советского строительства и быта—34-93, рабсел... ров и писем—25—41, 38-30, информации—32-74 и переводов—34-05.

гор. Улан-Удэ, типография управления по печати при Сове... Министров Бурятской АССР.
Н00247. Зак. № 1013.